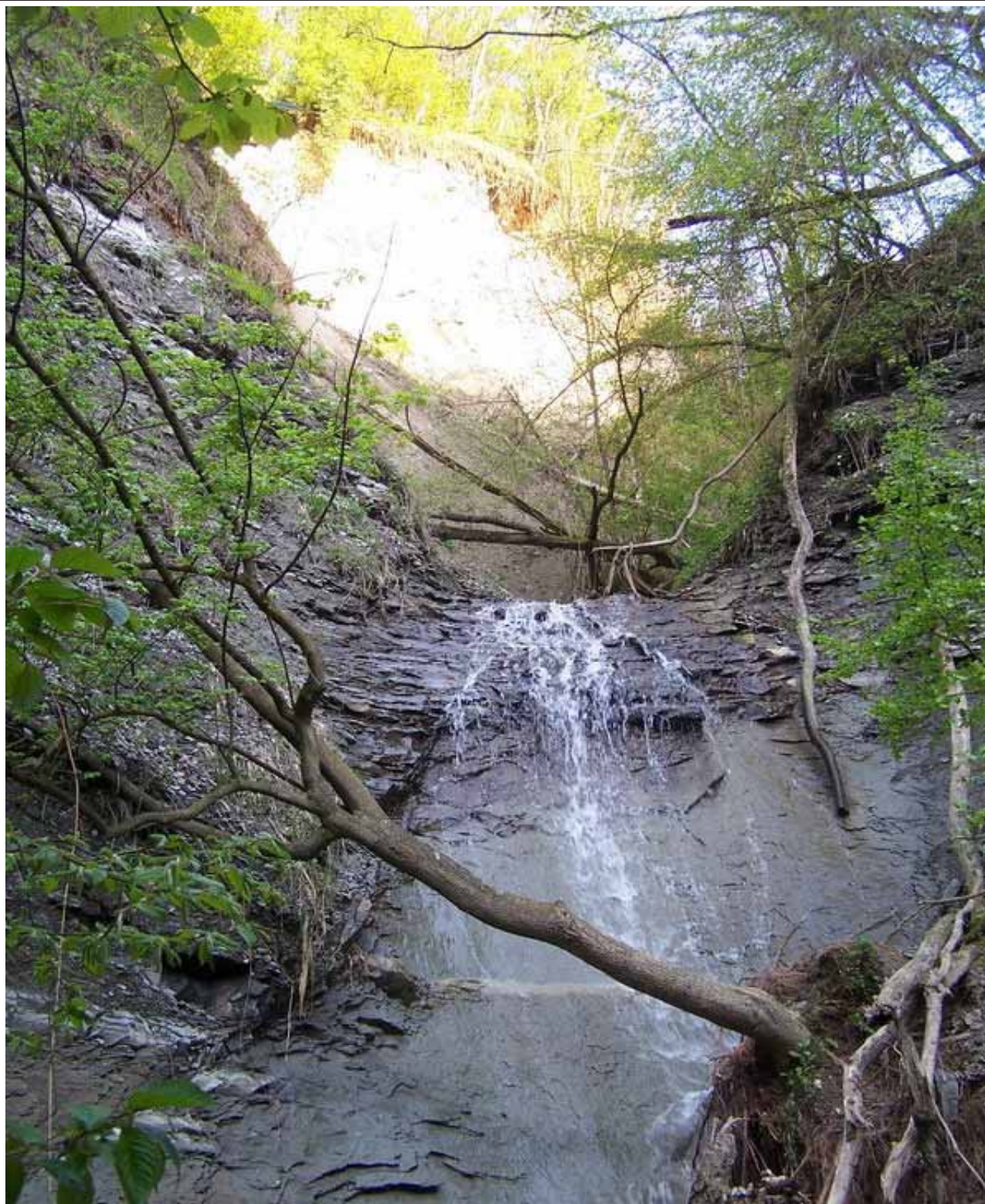

BÖRZSÖNYI HELYKÖN

Irodalmi, művészeti, természetbarát folyóirat

V. évfolyam 9. szám, 2010. szeptember

"Áldjon meg az Isten mindenkit, aki az áldatlan magyar ugart tördeli."

A Honti szakadék (Karaffa Gyula fotója)

Tartalom:

- 3. o.: Óvjátok öt lombok;** (Ketykó István verse)
4. o.: Hangyaháton; (Pongrácz Ágnes verse)
6.-8. o.: A nyitott háromszög; (Ács Sándor írása)
10. o.: Mese helyett; (Csáky Károly verse)
12. o.: Hársfasírató; (Végh Tamás verse)
14. o.: Trágárt nekünk; (Székács László verse)
16.-22. o.: Regék, legendák, történetek Balassagyarmat térségből I. rész; (Végh József helytörténeti írásai, Végh Borbála Karolina rajzaival)
24.-26. o.: Nyugodjék békében; (Kovács T. István írása)
28.-43. o.: Ipolyfödémes szakrális emlékei; (Csáky Károly képes néprajzi írása)
44.-52. o.: Mozaikok; (Kő-Szabó Imre írásai)
54.56. o.: Cserépkályhák; (Ács Bódog írása)
58.-60. o.: A vén tölgyek árnyékában; A bátor álmodozó; (Szájbelly Zsolt írásai)
62. o.: „Szilánkok”; (Hörömpő Gergely versei)
64.-69. o.: Leon, a tatai vár szelleme: Leon megjelenik; (Pribojszky Mátyás írása)
70.-72. o.: Könyvajánló;
73. o.: Pályázat;
74. o.: Programajánló;
75. o.: Impresszum;

E havi számunkat a Honti szakadékból készített fotóimmal díszítettem. A Honti szakadék természetvédelmi területet híres őstörténeti emlékhely. A védett földtani szelvények mikrofaunája jelenti a tudományos értéket. A pleisztocénkori őslénytani leleteket rejtő szakadék a községtől délnyugatra, az út bal oldalán, a Hont Motellel szemben található. A főútról keskeny gyalogúton vezet a meredek falú szurdokvölgybe. Ez a terület több millió éve őrzi a földtörténeti korok emlékeit, tengeri állatmaradványokat, egysejtűeket, rákokat, csigákat, kagylókat, korallmaradványokat, megkövesedett cápa fogakat. A parányi egysejtűek mészvázait rejtő rétegek nehezen érhetőek el és megközelítésük balesetveszélyes. Hóolvadáskor és esős időben a szurdokvölgybe látogatók páratlan vízesésben gyönyörködhetnek.

A Szerk.

KETTKÓ ISTVÁN

Óvjátok öt lombok

Anyám ül- - -

Kétszer csapolt vézna testén

újra élednek az erek

végül

már percenként számolom e villámló estén

apró szívdobbanásait,

arca változó fényeit.

Nemrég szonettekbe öntöttem életét,

de kifolyt a fájdalom

ez eltörött kokillákból...

már levettem méretét

is a gyászruhának - - -

de nézzétek csak:

lassan útnak indulnak az ágyak

készülődik a pohár is –

kézenfogva vezetik anyámat...

Talán még nem késő,

talán még lehet...!

Óvjátok öt lombok, árnyak

simogassátok fáradt

szívét

emberek!

Nógrádgyárdony, 1977.

PONGRÁCZ ÁGNES

Hangyaháton

Aranydallamát a nyár
már lustán levelekre írta,
itt-ott
sárguló kottákat fújt a szél

Felébredt Cé,
tisztá, égi zenére vágyott,
újra ott járt a Keletinél,
és most magára terítette azt a hegedűszót,
amelyet augusztus tizedikén
az egy-igaz-muzsikus elhagyott,
aztán leült és nézte,
ahogyan Gusztáv kezétől barnán zengve
lángra gyúlnak a zongora élő-hangjai,
sárguló kottákat fújt a szél,
megfeketedett Mária karján a gyermek,
hazuggá váltak a gondolatok.

Temetlek bársonyba,
temetlek fénybe.
Homokot szórok rád,
ne lássam arcod,
temetlek bársonyba,
temetlek fénybe,
magamba temetlek,
üvegkoporsóba teszek
itt a Cyber-térben,
és mosolygok, mint a bolondok,
a világ súlyát egy hangya háton elviszi.
Temetlek bársonyba,
temetlek fénybe,
talán zenés temetés lesz,
nézd, aranydallamát a nyár
már lustán levelekre írta.

ÁCS SÁNDOR

A NYITOTT HÁROMSZÖG

A Nap rákönyökölt a hegygerince és narancsvörös ábrázattal tekintett vissza a múlt nappalra. Úgy tetszett, erősen tétovázik, vajon alámerüljön az éjszakába, vagy még várjon egy darabig, hátha történik valami megnyugtató is ebben a megkergült, háborús világban.

De mert nem történt semmi, magára húzott egy sötétebb felhődarabkát, s eltűnt mögötte szemérmesen, ám azért fél szemmel még ki - ki leskelt és utolsó sugaraival megvilágított egy magányos, viharoktól tépett fenyőt. Vörös fényben úszott a fenyő csúcsa, szinte lángokban állt, akár egy „lármafa”, amely tüzes lobogásával megkiáltja a havasi falvaknak a veszedelmet. Aztán lassan kihunyt a fény, a nap végleg megunt a hiábavaló szórakozást, lebukott a hegy mögé, de búcsúzóul még rózsaszínre maszatolta a felhők alját. Nyomában a fennsíkon halvány ködrongyok képében már végigcsúszott a szürkület.

Csodálatosan szép volt az estébe hajló idő. A távoli hegyek, a hatalmas fenyők kékes árnyékot vetettek a fennsíkra, körülöttem csak az élettelen havasi világ és süket csend, amely szinte az égig ért.

Mindent hó takart, csak imitt – amott látszott ki belőle egy – egy gyalogfenyő, borókabokor ága. A kékes árnyékok közt a fagytól megkeményedett havon alig látszott az elsuhanó szán nyoma, és én csak álltam a pengően hideg levegőtől dermedt téli estében - egyedül.

Lehajtottam fejem, tarkómra havat tettem, hogy valamennyire csillapítsam orrvérzésem, amely hosszú kilométereken át csepegett kitaróan, minden pár lépésemre egyet, vagy kettőt híven mutatva az utat arrafelé, amerről jöttem.

Lehetett már öt – hat kilométer távolság köztem és a szán között, amellyel a vendégvadászok utaztak a falu felé, miután ilyen szépen itt hagytak a fennsíkon.

Pár perccel előbb visszanéztem a megtett útra azon gyötrődve, vajon nem tévedtem-e el, de aztán megnyugodtam, mert a szán két talpának és a lovak patáinak nyoma – egyelőre – biztosan vezetett.

Távol, mögöttem, csepegő véretem szaglászva, lehajtott fejjel egy farkas, vagy kutya jött nyomomban. Farkasra igazán nem gondolhattam, ejsze éppen farkasokra tartottunk napközben hajtóvadászatot, de félni se volt okom, mert az üres hátizsákon keresztül vetve ott nehezedett vállamra a Mauser. Mégis, valahogy izgatott annak tudata, hogy egy ismeretlen vadállat követ. Megálltam, kibiztosítottam a puskát, s gondosan célozva lőttem, bár a távolság túl nagy volt a találatához. A dörrenés végigvágott a fennsíkon, fülem megcsendült és már éreztem is a lőpor nékem kellemesen kesernyős illatát. A lövésre a sompolygó állat oldalt ugrott, hozzá közel vágthatott be a lövedék és inalt arrébb a bokros felé.

Vérzett az orrom, talán a fennsík ritka levegője miatt, ami itt a havason metsző hideggel szövetkezett, ezért is léptem volt le a szánról, s mire „észhez tértem” itt hagytak – könnyörtelenül!

Elöttem, jobbról három silány fenyő, amolyan három - négy méteresek. Keleti oldalukon az ágak letöredeztek, vagy kiféledett módon nyugatra hajlottak, ahogyan a Nemere „idomította” őket. A letört ágak csonkjai élesen rajzolódtak ki az égboltra, akár csak az elhullott állatok csontvázai közül a bordák.

Kísérteties volt! Rémekeket látok – gondoltam – az egyedüllét, a bizonytalanság miatt, s hogy magamra maradtam egy havasi fennsíkon. Borzongás futott végig testemen, s az izzadságot megfagyni éreztem hátamon a februári fagyos estében. Ruházatom amúgy sem állott valami sokból, ing, gyapjú pulóver, kovásznai szőttesből készült zakó, egy kurti, azaz bekecs, nadrág, melynek szárai be voltak gyűrve a bakancsokba. Csak ennyi, semmi egyéb! Igaz, egészséges voltam mint a makk, s erős akar a bihal. Újra elindultam, nem volt tanácsos sokáig álldogálni, a fáradtság a földre kényszeríthet, s akkor nincs többé feltápászkodás! Sietnem kell, mert itt érhet a sötétség, néztem riadtan a nyugati égboltra, amelyen fénylőn vitorláztak aprócska báránnyelű felhők. A nap még emlékezett a földre, s a halvány fényben jól látszottak a szántalpak nyomai. A sietségtől újra erősödött orrvérzésem, ezért egy maréknyi havat vettem markomba, s azt szopogattam, hogy folyadékvesztésemet valamennyire pótoljam.

A hó kemény kérge minden lépésemnél beszakadt bakancsaim alatt, hol bokáig, hol feljebb, s ha a hóval borított gyalogfenyők halmára léptem, térden fejül. Nagyon kínos és fárasztó volt ez a menetelés. Zsebkendőmet átítatta már a vér, úgy ragadt akar a dermedő enyv, s markomban szorongatva hányingerem támadt az undortól. Kevéske havat kapartam rá, menet közben lehelgettem, s amikor kicsit már olvadozott, addig sajtolgattam, amíg csepegni kezdett belőle a véres hólé. Párszor megismételtem, aztán kiráztam, s így sikeredett kissé megtisztítani, s törölgetni kezdtem vele újra az orromat.

Körülöttem semmi vigasztalót nem láttam, csak a havasi fennsík egyhangúságát, s hallgattam a feltámadt szél suhogását, ami átjárta ruházatomat. Hirtelen félelem fogott el, gyanakodva tekintettem magam köré, s úgy éreztem sejtelmes árnyak kavarnak hátam megett.

Levettem vállamról a puskát, új töltenyt ismételtam a csőbe, s hátra néztem. Az ismeretlen állat – betartva a tisztas távolságot – nyomomban volt. Megálltam egy silány gyalogfenyőnél, oldalának támasztottam a puskát, de már sem az irányzékot, sem a célgömböt nem láttam.

Így aztán minden célzás nélkül lőttem az állat irányába, mintegy figyelmeztetve, én is élni akarok, s ha kell – harapok! Pótoltam a kilőtt töltényeket, s a fegyver závarzatának fémes kattánása némi bátorsággal töltött el, aztán gyors léptekkel indultam tovább az ismeretlen tájban. Orrom vére újra megeredt, de megállásra nem volt időm, mert a havas világa könyörtelen, a gyengét pusztulni hagyja, csak az erősnek segít. Ekkor vált tudatossá bennem az életveszély, s fogott el a félelem!

De hát mit is kerestem én itt ebben a havasi világban - amely ráadásul számomra ismeretlen volt - valahol a Hargitán? Miért kellett elfogadjam a feladatot – vádoltam magam – hogy három vármegye, s a járás vadászait irányítsam? Csupán csak azért, mert én voltam a legfiatalabb, s a legerősebb?

A három szomszédos vármegye hatósági hajtóvadászatot rendelt el a farkasokra, amelyek egyre nagyobb számban jelentek meg a havasok erdeiben, s hetek óta dézsmálták az esztenák juhállományát. Sok helyen még a borjú nagyságú juhászkutyákat is megtámadták, s széttépték, csak szeges nyakörvüket találták meg a pásztorok reggelre a vérrel bemocskolt havon.

A vadászat napján reggel ötkor indultunk, s tíz óra körül érkeztünk a helyszínre, a fennsík egy távolabbi pontjára. A helybéli vadászok s a hatóság emberei, így jómagam is, a vendégvadászokat kísérettük, akik valahonnét Pestről, az alföldről, meg Kolozsvárról jöttek, s a helyi viszonyokkal egyáltalán nem voltak tisztában. Azt hitték ez is afféle szórakoztató körvadászat lesz csupán, akár egy alföldi nyúlhajtás. Ráadásul a kijelölt lőállásokat sem fogadták el szó nélkül, önkényesen megváltoztatták felállítási helyüket, s gúnyos megjegyzéseket kiabáltak egymásnak - a mi rovásunkra! Szinte úgy nézett ki a helyzet, nem farkasvadászatra, hanem az ő szórakoztatásukra kellett kiállni a helybélieknek, vadásznak, hajtóknak egyaránt.

Öreg kollégám – elő világháborús hadirokkant – egyébként kitűnő vadász, meg is jegyezte:

- Ha csak egyetlen nyulat is látunk... nem farkasokat, kérem felvételemet a pápai kórusba előénekesnek!

Igaza is lett! Még varjakat se láttunk! Aztán amikor lefújták a hajtást, akkor hallottuk, a farkasok visszatörtek a hajtók között, mert a vadászurak hangosabbak voltak, mint a hajtók!

A hajtások szünetében pedig elkezdődött az eszem – iszom akkora máglyák mellett, akár boszorkányégetéshez is elég lett volna némelyik. Jóféle butéliákban borok, hatalmas sonkák, szalámik kerültek elő a nagy hátizsákokból s a máglyák mellett megint csak a mi rovásunkra viccelődtek, nevetgéltek a vendégek, egyáltalán nem törődve azzal, meghalljuk – e, vagy sem.

Mi, helybéli székelyek, hajtók, vadászok is összegyűltünk egy kicsi tüzecke mellé.

Aztán ki – ki elővette szilvaízes, zsíros kenyéréjét egy kicsi hagymával, fagyos szalonnával, tepertővel, s kínálgattuk egymást mindenfélével, jó szívvel, s még jóféle fenyővízzel is tehetségünk szerint.

Azért úgy ültem, hogy lássanak a vendég urak, nem szégyellem egyszerű fajtámat, s mérhetetlenül csalódott voltam, megbántott, mert félreérthetetlenül lenézték szegénységünket, s tüntetően elkülönültek tőlünk.

Lenéznek minket, füstölgött bennem az indulat, és megint úgy éreztem, egymagunkban vettük ki részünket a háborús nyomorúságból – még otthonunkban is!

E keserű gondolatok közepette szakadt be alattam a hó fagyos kérge és süllyedtem nyakig a porhóba. Valami árokba zuhantam, de ha így volt, azt is jelenthette, eltévesztettem az utat, itt nem mehettek át a lovak a szánnal. Valahogy lekínlódtam hátamról a puskát, annak tusával törtem magam előtt a hó kemény kérget, s három – négy méter után nagy nehezen kikászálódtam az árokból. Szétnéztem és a menetirányra merőlegesen mentem vagy száz métert. A szánnak sehol nem látszott nyoma. Megfordultam, s ellenkező irányba mentem vagy kétszáz métert, s kicsit arrébb megláttam a szánkó nyomát.

Rettenetesen fáradtnak éreztem magam. Az orrom órák óta vérzett, igaz, nem nagyon, de azért érezhetően elgyengültem. Öngyújtómmal rávilágítottam karórám számlapjára: tíz perc múlva hat – állapítottam meg – négy órája jöttem már egymagamban az ismeretlen havasi világban!

A Hold zord ábrázattal, vörösén emelkedett a hegyek fölé, s halványan bevilágított a fennsík katlanába. Így már jobban láttam a szán nyomát. Nemsokára aztán elértem az erdőt, s a benne kanyargó szekérút már biztosan vezetett a falu felé. Este nyolc órára vergődtem be a faluba, ahol a „Nagyrabló” - hoz címzett fogadó előtt ott állt a szán, a lovak lepokrócozva, s mellette ott toporgott az ismerős gazda a szomszéd faluból, mint kirendelt fogatos.

A gazda, Samu bácsi, megdöbbenve nézett rám véres ábrázatom láttán, s megkérdezte:

- Hát az úrfi hun tekergett eddig? Tán csak nem valami vad csúfolt meg ilyen betyár módra?

Megnyugtattam, az orrom vérzett, s a kezeim, karjaim gémberedek el, ezért megkértem zsebemből vegye ki pénztárcámat, abból egy tíz pengőst, aztán meghívtam, legyen a vendégem. Vacsorázzon meg, s igyék meg egy fél liter forralt bort, ameddig én véres arcomat rendbe szedem.

Bent az ivóban szólt a nóta, sikoltott a klarinét, brummogott a bőgő, zengett a cimbalom, s mi ketten székeltek szomorúan néztünk össze, megértettük egymást szólanul.

Az öreg Samu zabosturbát húzott a lovak fejébe, s elköszönve olyan öntudatosan lépdelt fel a lépcsőn, mint aki már egyenlő partnere lehet odabent bárkinek.

Lakásomig még volt pár száz méter, s amíg botladozva, támolyogva rakosgattam lábaimat egymás elé, füstölögtek bennem a megalázottság érzetének kínzó gondolatai.

Így volt ez mindig, a múltban is! Így maradtunk mi székeltek mindig társtalanul a bajokban pusztulva, ha saját erőnk nem volt elég. Így maradt a háromszög egyik oldala mindig nyitott... amire nem támaszkodhattunk!

Éppen, mint ma – gondoltam – amikor még varjakat se láttunk a pesti vendégvadászok jóvoltából.

Pedig milyen szomorú - szépen károgtak: Kár, káár!

1986.július

CSÁKY KÁROLY

Mese helyett

Riogattak egykor
manók és vasorrú bá-
bá-
k.

Hittem-e bennük,
nem tudom má-
r.

Most szenvedek egyre
nagy fejű lényektől,
felfújtt hólyagoktól,
bünt termő sen-
kik
sunyi mosolyától.

Ördögöt üzni belő-
lük,
jaj,
hogyan lehetne,
hisz kötöttek szövetséget
álarcos szolgálkkal.

Istenem.
Mondd,
mire jó e kétszínűség
hajlékod tájékán.

VÉGH TAMÁS

Hársfasirató

Ósi szokás szerint, állva haltak a fák hősi halált.
Fehér vérük fröccsent egy reggel, meghitt kis utcánk
Alvó porára. Valaki döntött, s dőltek a fák, akár
A kivégzett tábornokok

Nem voltam itt, hogy szóljak értük, nem hallottam
Néma jajszavuk, nem láttam testükön a félelem nyomait,
Semmit sem láttam, semmit sem tehettem
Városrendezett végzetük ellen.

Ugyan már! Kit érdekel, hogyan sírnak a sebzett fák!
Te sem tudod, de nem is számít neked, ha erre jössz majd
Egyszer, lesznek remek parkolóhelyek a tomboló nap alatt.
Meg aztán, mégis kinek fájna néhány öreg barát hiánya?
Kit rémítene meg, hogy itt is véget ért a béke?
S régi, kicsiny utcánk kedves képe immár
Csak emlékeinkben dereng, mint az alkony fénye.

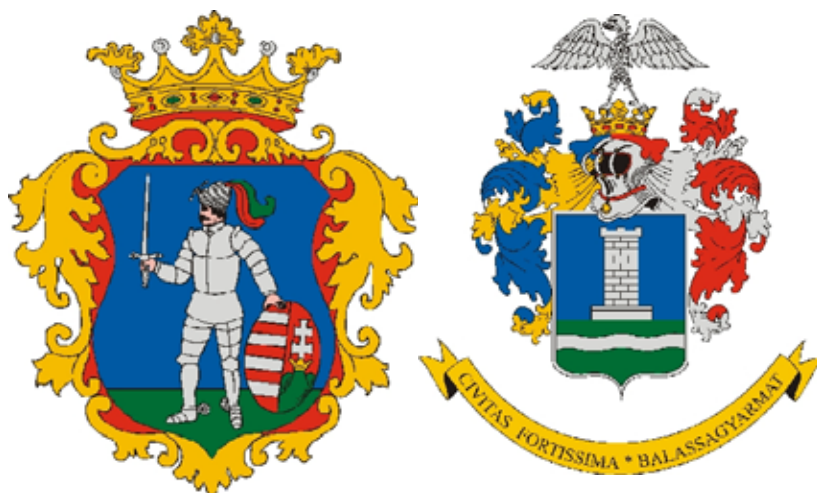

SZÉKÁCS LÁSZLÓ

Trágárt nekünk

zengjen a trágár
halljuk az új zenét
mű trágáratápon melegbe hajttatott
bio iroda lom
trendi új trendi közönségnek
nem is köpdösnek
ez poétika
Apollon
ezt akarod
a guanóba a gyökereket
csapj már közénk
te költész
szolgakenyér és hagyma
sótlan
miért is a költészet
illatok rohadnak szaggá
kép szín graffitivá
szellemi nemző papíron
nemezis
ego protézis
a stílus
gennye gondolatoknak
takart gázok
hallatnak igazságot
némit
gyerekként tiltották a csúnyát
de most
most törvényes a nagykorú hang
kiabálhatod
ehhez senkinek semmi
egy szót se
ez a kéj
a szabadság
rövidlátó agyaggalamb
alias költői szabadosság
a lyukat beszélő
járdára végzett végzet
ha ez inspirál
poéta
ne piszkold a szavakat
vagy inkább a szamizdat
ne ocsmányolhassanak
a trendetlenek
trágárat
ha még egyáltalán olvasni tudnak
kulturális forradalmi átnevelés
szöveg ért

Regék, legendák, történetek Balassagyarmat térségéből I. rész

Végh József mkl
Grafikák: Végh Borbála Karolina
2010

Előszó

A faladatnak nagy örömmel láttam neki. Egyrészt, mert ezeket a legendákat, meséket mindig szívesen hallgatják az emberek, s így, egy csokorba gyűjtve még nem olvasható sehol. Nagyon nagy kár, hogy már jóval korábban nem kezdődött el ezeknek felgyűjtése. Sok mondásunk van, melynek már nemigen tudjuk az eredetét, s a beszédes földrajzi nevek sokszor engedik sejtetni, egy-egy – olykor hátborzongató – történet körvonalait. A földrajzi nevek ugyanis sohasem véletlenül alakultak ki, s számos példa igazolja, hogy bizony évszázadokon keresztül megőrzik számunkra a történelmi múlt emlékét. Még olyanok esetében, melyekről írásos említés nem született. Ilyen lehet például Terény község határában az Akasztóhegy (Sibenyica), hol az akasztófa állott hajdan, mikor még a község pallosjoggal bírt. A Peres-dűlő miatt 1848 előtt a herencsényiek és a terényiek között per folyt. Ennek története, hogy a Herencsényhez tartozó Liszkó-pusztá határos a terényi földekkel, melynek birtokosai nem tudtak egyezsége jutni a két terület határvonalát tekintve. A közeli Barátságurak helyén pedig hajdan kolostor állt. Jó lenne például ismerni az Érsekvadkertnél, a Göröc-pusztá közelében lévő Kurvahegy történetét, és a sort még sokáig folytathatnánk.

Hont lovag legendája

A Hont-Pázmány nemzetség ősei, Kézai Simon szerint, Hont (Hunt) és Pázmány (Patzmann) testvérek, akik Svábföldről mint páncélos vitézek Szicíliaába indultak, Géza fejedelem azonban feltartóztatta őket. Ők az első megtelepedett lovagok és nekik jutott az a megtiszteltetés, hogy Esztergomban lovaggá üssék Szent Istvánt. Valószínűbb azonban, hogy 983-ban telepedtek le Magyarországon, amikor II. Ottó császár halála eltérítette őket attól a szándékuktól, hogy Szicíliaiban a szaracénok ellen harcoljanak. Más vélemény szerint viszont Gizella királyné kíséretében érkeztek Magyarországra 996-ban, s a Koppány vezér ellen vívott csatában Szent István oldalán harcoltak.

A nemzetséget az 1494-ig terjedő oklevelek többnyire birtokszerzése miatt említik. A róluk nevezett Hontban, valamint Arad, Bihar, Gömör, Nyitra, Pozsony, Ugocsa stb. vármegyékben 1206 és 1494 között összesen 281 birtokuk volt. Ebből nemzetségből váltak ki a Forgáchok, Szuhayak, Födémeyek, Szegiek, Batthyányak, Csalomjaiak, Kőváriak, Cseklésziak (akik közül Bökénynek 1260-ban III. Béla király unokája, Erzsébet lett a felesége), Bánkiak, Bakosok, Vajdaiak, Keszyek, Fancsikayak, Lázárok, Újhelyiek, Zoárdffyak, valamint a Szent-györgyi és Bazini grófok, kik közül különösen ezek s a Forgáchok játszottak nagy szerepet Magyarország történetében. A nemzetség 1274-ben kapta Drégely földjét, amelyet 1285-ben már mint várat említenek.

Hont lovag a Képes Krónikából

A törökverő balassagyarmati nők¹

A török időkben hol a Balassák voltak Gyarmat kapitányai, hol a török ült bent Gyarmaton. 1590-ben adta Balassa Bálint kedvelt városának véglegesen a Balassa előnevet, amikor ismét visszafoglalta Gyarmatot az ozmánoktól. 1648-ban éppen egy másik Balassa, ezúttal Ferenc volt a gyarmati várkapitány, amikor huszárjai egy szép nyári napon lest vetettek egy török csapatnak. Gazdag török menyasszony utazott kíséretével Nógrád várából Esztergomba. A huszárok megtámadták a menetet, elrabolták a menyasszonyt minden ékszerével, lovaival együtt. A törökök bosszúra szomjazván, négyezer emberrel indultak Balassagyarmat alá, amely szerintük nem vár volt, hanem tolvajok barlangja. A támadás éjszakáján azonban a várbeli magyar asszonyok is csatasorba álltak – akár az egi nők -, és forró olajjal, bőrt perzselő vízzel locsolgatták a támadókat, a férfiak karddal, buzogánnyal ejtettek el négyszáz törököt. Maga a vezér Murteván aga is ott maradt.

A történetet Bél Mátyás örökítette meg a Notitia Hungariae című művében. Balogh Béni az esetet feldolgozta. Írása megjelent a Balassagyarmati Honismereti Híradó 1986. évi 1-2. számában.

¹ Szombathy Viktor: Az északi hegyek ölelésében, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1984.

Hogyan foglalták vissza a balassagyarmati vitézek a töröktől a szandai várat

Szanda – Nógrádhoz hasonlóan - a budai pasa zsákmánya lett, s az 1549-es zsoldkönyv szerint 235 főnyi török csapat védelmezte a várat. Híres várkapitánya, Hubiár aga a bujádi vár alatti réten vívott párviadalt Kapitán Györggyel, a hollókői parancsnokkal, egy rab váltságdíján való vitájuk eldöntése végett. Tinódi Lantos Sebestyén tollából maradt fenn a párbaj leírása, melyből megtudhatjuk, hogy a szembenálló felek vitézül harcoltak, így végül mindketten a maguk igazát bizonygatva tértek haza saját váraikba.

1551-ben Horváth Bertalan gyarmati kapitány visszafoglalta a törököktől. A törökök ugyanis ezt megelőzőleg a saját szakállukra időnként „kalandozásra” indultak, azaz végigfosztogatták a környéket, 1551-ben egy ilyen rablóhadjárat után némiképp lerészegedve pihenték ki az út fáradalmait, amikor Horváth Bertalan balassagyarmati kapitány az embereivel rajtuk ütött, és utolsó szemig levágták őket. A balassagyarmati magyar vitézek a legenda szerint egy rejtett üregen keresztül hatoltak be a hegyi erősségbe, s meglepték az ellenséget. A győztes keresztény katonaság elvonulása során felrobbantotta falait, hogy többé ne szolgálhasson a „pogány” búvóhelyeül. Ennek ellenére az 1568-as zsoldjegyzék szerint már ismét 31 fős török őrség volt benne. A XVIII. század elején, a Rákóczi szabadságharc idején azonban már semmilyen stratégiai jelentősége nem volt.

A császár és a hугyagi híd

Hugyag község katonai és kereskedelmi jelentőségét évszázadokig a Pest-Budát Kassával összekötő útvonal melletti fekvése és az Ipoly hídja biztosította. A legenda szerint az erre – apadáskor – átutazó II. József császár, látván a folyócskában csörgedező kevéske vizet, megjegyezte: ”Uraim, vagy nagyobb folyót, vagy kisebb hidat!”. Ugyancsak ennél a hídnál vívott véres ütközetet Görgey Artúr tábornok visszavonuló seregének utóvédje az orosz üldöző csapatokkal 1849. júliusában.

Az Ipoly hídját 1944. decemberében a németek felrobbantották, s egyelőre nem épült újjá. A trianoni békediktátum után a hугyagiak szőlőskertjei, amelyek az Ipoly jobb partján húzódó dombokon voltak, Csehszlovákia fennhatósága alá kerültek. A község lakói ezután is korlátozás nélkül járhattak át megművelni a földjeiket. A híd felrobbantása után kis fahidat ácsoltak az Ipoly fölé, azt pár évig még használhatták, de aztán az 1950-es évek elejére megszűnt ez a lehetőség.

1956. december 13-án a csonka hídnál gyilkolták meg a pufajkások Hadady Rudolfot és Hargitay Lajost, a salgótarjáni acélgyári nemzetőrök két forradalmár vezetőjét. Emléküket ma kőkereszt hirdeti.

Egy elsüllyedt templom Órhalom határában

Órhalom községhez tartozik Máriamajor (azelőtt Drahi-puszta). E puszta a középkorban önálló helység volt, s már az 1332–37. évi pápai tizedjegyzékben is előfordul, amikor tehát már plébániája is volt. 1461–1481-ben a szécsényi uradalomhoz tartozott. 1598-ban Forgách Zsigmond birtokában találjuk. A XVII. században pusztult el. Máriamajortól kb. 500–600 m. távolságban állt egy dombon a régi község temploma. E templomról mesélik a helybeliek az elsüllyedt templom történetét. Innen az Ipoly völgyön keletre és nyugatra messze lehetett ellátni, ettől kapta a község a Strázsa nevet. A templom déli oldalán volt egy tó, mely már teljesen betömődött, de a helyét ma is feneketlen tónak nevezik. Az Ipolytól határolt félszigetszerű rész (ma Badósözög) a régi község egyik utcája lehetett. A XVII. században, mikor a törökök feldúlták, a lakosság a falu mai helyén ütött tanyát, melyet három oldalról mocsár és bozót vett körül, hol a nép alkalmas búvóhelyet talált.

Miért lett Szent Mihály a herencsényi templom védőszentje

Egy helyi legenda magyarázza, miként került a templom a falu határán kívülre. A történet szerint egykoron a herencsényiek nem ide, hanem a falu közepébe szerették volna felhúzni új templomukat. Neki is láttak az építőanyag összehordásához, de amit nappal odavittek, azt valaki az éjjel folyamán elhordta a falun kívülre. Újból próbálkoztak, de megintcsak így jártak. Egy idő után azt gondolták, hogy ezt nem teheték mások velük, csaj az angyalok. Ha pedig az angyalok máshová szeretnék a templomot, akkor nem lehet velük ellenkezni. Így került a templom a mai helyére, s ezért lett védőszentje Szent Mihály, az angyalok fejedelme.

A herencsényi „török templom” legendája

Haraszi községet 1290 körül említették először az oklevelek. Nem ez volt az egyetlen Herencsény-közeli település, mely a századok folyamán a török hódoltság alatt elpusztult..

Az építészeti részletek alapján a haraszi gótikus stílusú templom a XIV. században épült, nem lehet megállapítani, hogy mióta nem használták egyházi célra. A XVIII. század során dongaboltozattal állították helyre, a Prónay család rövidebb ideig evangélikus házikápolnának használta. A puszta 1799-ben Herencsény római katolikus filiája, míg 1854-től magtárnak használták.

A mára szépen felújított épületet a helyi szóhasználatban csak török templomként említett épület történetéhez egy érdekes legenda is fűződik. A helyi hagyomány szerint az egykori haraszi falu templomát a veszedelem közeledtével el akarták rejtetni az ellenség elől, hogy ez ne váljon ágyúcsővé, hasonlóképp sok társához. A legfőbb rejtékhelynek a közeli kút találták. Itt is volt századokon át, csak időnként emlegették az öregek a harangokat, mígnem az egykori földbirtokosa elhatározta, hogy kiszedi onnan a nevezetes harangokat. Nyolc pár ökröt, s számos lovat hozott, s már-már úgy látszott, hogy erőfeszítéseik sikerrel járnak. A jószágok nekifeszültek, s már látták a harangokat, mikor a földesúr a még nagyobb igyekezetre biztatva embert és állatot, elkáromkodta magát. Ennek hatására a harangok ismét lezuhantak a mélybe, hogy soha többé ne lássa őket senki. Mondják, hogy hét évente tisztulnak, s ilyenkor lángot vetnek. A falu idős emberei még emlékeznek a kút helyére. Mesélik, hogy gyakorta ittak a kővel kirakott kút friss vizéből, mára azonban már a helye sem látszik.

A herencsényi „török templom”

A debercsényi régi templom harangja

A község első írásos említése 1335-ből származik, “Deberchen” alakban. Akkoriban a Pusztatemplom-dülőnek nevezett részen állt a falu: itt találták meg a régészeti kutatások során 1999 nyarán az egykori román stílusú templom alapfalait. A régi templom, a török hódoltság alatt, a lángok martaléka lett. A néphit szerint a régi templom harangja hétvente feljön a felszínre és kondít néhányat.

Előre isznék, mind huntyijék a gólyákról¹

No, elyemesélém ennek a történetit is. Az Ipó túlódalln Hunt szomszéd fluja Tësmíg. Onnín a libék mindig átuszták a huntyijék réttyejire. Pínláskodott a huntyi csász, hogy ő a zokot egyedő nem képes behíjltnyi. Hílt elyhítároszták, hoty kimégy az egisz előljáróság, csák a csász figyellye még egy dombró, hogy mikor gyönnék a libák. Másnáp még élig virrld, de a csász mán is köröszlíggyí a flut az előjáróké, hogy sok a libí. A kocsmí előtt étykettőre össze is gyű mindenki. Ott a bírónék okos ötlettye támítt. Igyonék még egy-ety fëdëcit, hisz futtyí a híjtópízbó, ímit míjd a tësmígijék fizetnek. Teccik az ötlet is, az ití is, ezért az eskütt indítvnyozzá, igyonék még égyet-égyet, hisz sok a libí, sok lëssz a híjtópíz. Ugy is tésznek, mly szépen két csoportból lëvonónék az Ipólrtrí, hogy ügyessen bëkeríccsék a libákot. A gyűró bëzárót, csakhogy erre a libáknék nézett gólyácláptok elyröpötek a fejék fölött mé csák nem is Tësmíg, hínem Píánk felé.

1

Tóth Imre:

Ipoly menti palóc tájszótár, Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 1987

Még egy történet a „huntyiakról”

Az Ipoly folyó, azaz az „Ipó” neve a népi emlékezetben azt jelenti, öreg víz. Nos ez a csodálatos, de gyakorta kiszámíthatatlan folyó tavasszal rendre megbolondult. Ilyenkor elöntötte a hontiak rétjeit, s az ár elvonultával a falusiak nem találták a legelőiket. Ahol eddig szép rét volt, ott most gödör tátongott, s ahol pedig eddig járhatatlan mocsaras terület volt, új sík terület keletkezett.

Nem volt mit tenni, minden esztendőben újra kellett osztania a falu bírójának a honti réteket. Ilyenkor vitte magával a falu első embere a méltóságának a jelképét a bírópálcát, melynek egy sárgaréz bunkó volt a tetején és ezzel vezényelte le a földek osztását. Ez persze sosem ment könnyen. Majdnem mindig roppant veszekedéssel járt.

Egy alkalommal is ilyen hangoskodás történt az osztásnál. A bíró pedig igyekezett akkurátusan osztani a földeket a falu határában alulról fölfelé. Volt aki sérelmezte, hogy neki csak a gödör jutott, bezzeg a bíró sógorának és komájának! Nem volt mit tenni, újra kellett osztani a réteket, immár fölülről kezdve el. Persze ez sem vezetett mindenki meglegedéséhez, ismét csak sokan zsörtölődtek. Újra nekifogtak tehát, most már a hegytől kezdve az Ipoly felé. A bíró azonban előre kijelentette, hogy ez lesz utolsó osztás, s akárhogy is sikerül ebben maradnak. Több osztás nincs, mindenkinek meg kell elégednie ennek eredményével. Úgy is történt. Ismét kiosztották a földeket, immár a Börzsöny lábaitól kezdve, ám amint várható volt, most sem volt mindenki elégedett. Megint hangos szóváltás történt, a bíró alig tudta őket túlkiabálni: „Megmondtam előre, hogy ez lesz az utolsó, s ebben maradunk.” Kiabálása közben nyomatéku fenyegetőleg forgatta a feje felett a bírópálcát, melyet haragjában a földre vágott.

Nagy nevetés tört ki e szavakra. A bíró csak nézte, s nem értette, hogy min nevetnek az emberek. Akkor mutatták neki, hogy a bírópálcára épp egy nagy zöld tehénlepény közepébe fűrődött, s még akkor is remegett. Most fogta csak fel, hogy mit is jelentett így az „ebben maradunk” felkiáltása.

Azóta él a környéken a mondás: „Csak nehogy szarban maradjuk, mint a huntyiak!”

A bírópálca neve: „hamisaranyalmás”, azaz rézgömbfejű bot. (A neve máshol druzsbabot) Ilyet használtak a vőfélyek is. A neve onnan származik, hogy a bot csillogó feje nem aranyból, hanem rézből van.

A honti „nyakasztottak” köve

Az 1552-es esztendő nem csupán a közeli Drégely, hanem az egész környék életét megpecsételte. Hős várvédői élén Szondy György elesett, s nem volt kegyelem a környéken élőknek sem. A legenda szerint a nógrádi bég állandóan sanyargatta a település lakosságát. Egy alkalommal a falu összes családfőjét - 60 honti férfit - lemészároltatott, mert megtagadták az adó beszedését. Az életben maradt lakosság elmenekült és a közeli Sárkánytörés nevű sziklába vájt barlangban talált menedéket. Mindenesetre tény az, hogy a XVII. században dúló zavarokban annyi gyötörtetés érte a községet, hogy lakossága szertemenekült, amit igazol az a följegyzés is, mely 1630-ban Hont községet az elpusztult falvak között sorolja fel. Borovszky említi, hogy „a falu végén álló kis kápolna körül a múlt században sok emberi csontot ástak ki, melyeket a nógrádi basa mézszárlásaival hoznak kapcsolatba”. Mint az a következő részben kiderül, az egykori temető csontjait találták meg ott a helybeliek. A helyi emlékezetben élő történetet Raiz Pál, Hont község jegyzője le is írta 1866. január 20-án, mikor egy központi kezdeményezésre összegyűjtötték a települések földrajzi neveit és a hozzájuk fűződő történeteket: „mondatik, hogy Török birtokába eset a kérdéses Vár – ’s akkorba leromboltatott – 60 gazdából álló egyéneket pedig lenyakasztatott – maig azon kő fen áll a mester lak mellett – a melyen le nyakasztattak”. Az említett kő azonban valóban lehetett a kis kápolna – tulajdonképpen egy képoszlop – tájékán, hiszen a „mester lak”, azaz a tanító lakása minden bizonnyal állhatott az egykori templom mellett. Ugyanő a Sárkánytörésről azt írja, hogy „kivágot Pinczék és üregek, ahol valaha Tataroktól menekezhettek a Magyarok”.

A Hont-tsitári források legendája¹

“Sok év előtt még a robot világában történt, a börsőnyi erdőbe vezető út mentén a források közelében fából faragott Krisztus kereszt emelkedett a hepe-hupás dombok aljában. Nem messze a kereszttől pásztor őrizgette juhnyáját, vele volt mindig vakon született fiacskája is. Apa és fia gyakran letérdelt a kereszt elé imádkozni. Az édesapa bizalommal kérte az Úr Jézust és a Szűzanyát, segítsen gyermekén. Hittel mosogatta a Kutyika vizében gyermeke világtalan szemét, míg egy napon a fiú fényt látott, majd napról napra tisztult a szeme, végül is felgyógyult vakságából és látott. Ennek híre gyorsan terjedt és az emberek ide jártak gyógyulást keresni lelki-testi sebeikre. Egyszer a honti földesúr, akinek területén a kereszt állott, baltát dobva szekerére a béresei mellé ült a kocsira. Mikor a kereszthez érték, a földesúr rákiáltott béresére, ugorjon le a kocsiról és baltával vágja ki a keresztfát. A béres erre nem volt hajlandó. Erre a földesúr nagy mérgében kikapta a baltát bérese kezéből, rávágott a keresztfa tövére, de hirtelen rosszul lett. A béresek feltámogatták urukat és hazavitték. Megállapítást nyert, hogy az úr agyvérzést kapott és nemsokára megvakult. A környék népe Isten ujját látta a dologban és a megcsönkített kereszt helyébe kis kápolnát épített. A kis juhász gyerek, amikor felcseperedett, miután ügyesen faragott, hálából megfaragta Magyarok Nagyasszonyának szobrát és elhelyezte a kis kápolnában. Múltak az évek, a kápolnát újraépítették, de a faragott Mária szobor épségben a mai napig megmaradt. Őseim — folytatta Kaposi — gyakran elmentek a Kutyikához, én is gyakran elmentem oda a búcsúokkal. Arról is tudok, hogy 1929-ben a falunkbeli evangélikus vallású Czibulya Jánosné, aki 60 éves korában már alig látott, megtanulta a rózsafüzér imádkozást és lányai kíséretében rózsafüzért imádkozva elzarándokolt a Kutyikához. Buzgón kérte a Szűz-Mária segítségét, a kutyikai vízzel mosogatta a szemét és végülis látni kezdett, meggyógyult. Hallomásból tudom, hogy a most Budapesten lakó ipolybalogi Kakas István a Kutyikánál gyógyult meg gyermekkori bénaságából. Még azt tudom, hogy a faragott Madonna az első világháború után eltűnt a kápolnából. Sokáig keresték. Végül Nagyorosziban találták meg egy tyúkpadráson összepiszkítottan. Letisztították és diadalmenetben — hintón — visszahozták a Kutyikához. Azóta is ott van.”

A hont-tsitári kápolna

¹ Kamarás József: A Hont-tsitári kegyhely története, Dunakanyar

– A Közép-Dunavidéki Intéző Bizottság tájékoztatója, 1984/2. p. 43-49

KOVÁCS T. ISTVÁN

Nyugodjék békében

-Megyek. Mondta otthon, korán reggel és elindult a közeli autóbusszmegállóhoz. Többen álltak már ott most is, mint minden korareggel. Többnyire idős emberek, nyugdíjasok, akik a telkükre indultak. Rendszerint néhány perces beszélgetés alakult ki közöttük az élet mindenféle dolgairól, az időjárásról, a növények gondozásában szerzett tapasztalatokról. Csak a politikai témákat kerülték. Vigyáztak, nehogy a nézetkülönbségek miatt fagyossá válják a hangulat. Másként nem lehetne egymással beszélgetni, pedig ez az ember természetes igénye.

Varga Géza, a szokása szerint most is sietős léptekkel érkezett, majd mintha egy láthatatlan féket húzott volna be, odaállt a megállót jelző oszlop mellé. Aztán nézett körül és köszönt mindenkinek. Majd csak úgy, a szokás kedvéért megkérdezte:

-No, megázunk? Lesz ma eső?

Közben Kereki Gábor érkezését várta. Az is ilyenkor szokott feltűnni a közeli utcasarkon. Néhány perccel azután a deszkavékony elvált asszony után, aki mindig útközben fogyasztja el a reggelijét.

Kereki már harmadik napja nem jelent meg a színen. Lehet, hogy még korábban megy ki a birtokára, hogy a délelőtti hőség előtt több időt nyerjen, s mint mindenki, már tíz óra előtt behúzódjon a kerti házba és a déli hazaindulásig szundítson is egy keveset?-találgatta.

Kereki ott nőtt fel a birtokon, csak akkor költözött be a városba, amikor megnősült. Úgy is mondták az emberek, hogy hegyi gyerek. Egymás mellett állt három vályogfalú tanyája ezek felújításán is dolgoztatott, meg dolgoztatott embereket. Mert nyugdíjasan is folyton gyarapította a vagyonát és ennél fogva jónéhány irigye akadt a környéken. Emlegették, hogy kevés napszámért fizet, de mivel nincs más alkalmi munka, így a külterületen lakó, kötöttséget nem szerető férfiak inkább napszamos keresetből éldegéltek, minthogy valamelyik üzemben helyezkedtek volna el. Közülük jártak néhányan dolgozni Kerekihez is.

Varga ennek ellenére kedvelte Gábort, mert kellemes társalgó volt, a többieknél szélesebb látókörű. A telkük is közel volt egymáshoz, ugyanannál a megállónál kellett kiszállniuk és a Kereki telkéig tartó rövid úton minden reggel beszélgettek még egy keveset. Tanácsot is lehetett tőle kérni. Ez pedig jól jött az olyan amatőr kertészkedőnek, amilyennek Varga ismerte önmagát.

Három nappal azelőtt, hogy utoljára találkoztak, díszes görbebotot látott Kerekinél.

-Mi történt? -kérdezte.

-Megcsúsztam a meggyfa alatt. Teraszos művelésű a kertem. Majd rendbe jövök-mondta, de a hangja szokatlanul fátyolos volt.

Azóta nem látta. Lehet, hogy kényszerpihenőt tart?-gondolta. Pedig az ő kertjével szemben is növekszik egy nagy tábla zab, ami a Gáboré. Referálni kellene, mert kérte, hogy nézzen rá. Kalászosodik-e a termés?

Mikor az autóbussz megállt a szokott helyen, Varga egy fejbiccentéssel elköszönt a további utazóktól, aztán magára maradt a még néptelen hegyi lankán. Mélységes, nagy csend vette körül, még a madarak is hallgattak. A kelő nap gyér fénye már megvilágította az alatt elterülő város házait, a távoli falvak templomtornyait. Pára lengett a távoli folyót kísérő erdőkoszorúk felett. Messze, a víz halványkék felszínén lassan úszó vontatóhajó fehér körvonalai sejlettek fel. Kellemesen érezte magát, a páratlanul tiszta és hűvös levegőben. Meg-megállva, lassan ballagott előre, mert minden reggel megragadta ez a látvány, amivel nem tudott betelni. Örült, hogy naponta kijöhet ide a társasház zajos környezetéből, ahol már hajnalban lármásan érkeznek a bolti árút szállító kamionok. A szemétszállítók dörömbölve ürítik a járda szélére kirakott, bűzös konténereket. A lépcsőházból pinceszag árad. Ha tehát nem teltt neki soha kertesházra, itt kint pótolta a szülői ház egykori hangulatát. Kerekivel erről is sokat beszélgettek. Neki azt mondogatta, hogy szép, sőt gyönyörű ez a vidék, de azért az Alföld iránti nosztalgiája sem múlt el. Noha, a szülőföldjétől szinte gyerekként kellett elválnia, mert az akkor sem tudott kenyeret adni. Ezért sodródott ide, mint oly sokan, más ipari városokba.

Kereki erre mindig megjegyezte, hogy ő sohasem tudná megszokni azt az egyhangú, nagy síkságot, mire Géza, az ismert Petőfi idézettel válaszolt, s végül mindig abban állapodtak meg, hogy olyan az ember, mint általában a növények. Azok is ott zöldellnek a legszebben, ahol először kibújnak a földből.

Lassan kiért a telkére. Nyitotta a kisház ajtaját. Körbekémlelt, és megnyugodva tapasztalta, hogy nem jártak nála garázdák az éjjel. Átöltözött és a tárolóból hordott esővízzel meglocsolta a zöldséges ágyásokat. Beszipantotta a levágott fű illatát. Közben azt gondolta; Igen. Ezért a hangulatért érdemes korán kelni. Pedig az mindig a neheze esett.

Közben kezdett már melegedni az idő. Felberregtek a távolabb működő motoros fűkaszák. Matuzsálem korú traktor dübörgött el a kapu előtt. Vezetője, az ismerős fiatalember integetett az ülésből és Keréki zabot érlelő táblájára mutogatott. De, vajon miért?

Géza hálás volt Barna Jencinek, aki egykor a tanács mezőgazdasági osztályát vezette.

-Kell parlagföld?-kérdezte egyszer.-Kínálgatjuk az embereknek, de nem kapkodnak utána.

-Nekem kell-kapott a lehetőségen Varga, mert a családban éppen az volt az eldöntendő kérdés, hogy Trabantot vegyenek, vagy telket, de mindkettőre nem telt volna a megtakarított kis pénzükből. Jól jött tehát az olcsó bérlet, s később, a kedvező vételi ár. Így népesült be akkortájt újra, a sok-sok gaztól, cserjéktől burjánzó elhagyott kisbirtok. Eleinte mindenki a jól jövedelmező málnát termesztette. A szüret idején ott izzadt a család apraja-nagyja, a forró nyári nap alatt, de szaporodtak is a trabantok, wartburgok. A környék falvaiban szép kis családi házak is épültek a málnázás hasznából. Esténként kígyózó sorok álltak a napi termést átvevők sátrai előtt. De hol vannak már azok az idők! Az a piac is tönkre ment. A feldolgozó üzemeket bezárták. Szárazúzó gépekkel taroltatták le ültetvényeiket a fölöttük ítéletet átkozódva kimondó, csalódott telkesek, akik többsége azóta csak az apró veteményesek, a néhány tőke szőlő közt kapingál komótosan, hogy mégis legyen valami dolga, ne csak a nyugdíjat várja hónapról-hónapra, tétlenül. A kivételnek azok a szegény, sokat dolgozó özvegyasszonyok számítanak, akik pár szál virággal, néhány kiló gyümölcssel, zöldséggel is oda állnak az élelmiszerboltok elé, hogy a kicsi nyugdíjuk mellett csurranjon-cseppenjen még néhány forint, amiből kifizetik a díjbeszedőket.

Vargának is ez járt most a fejében, mikor már a szőlőt kapálgatta. Délelőtt tizkor hagyta abba a munkát, mert már nagyon melegen sütött a nap. Akkor megmosdott, átöltözött, olvasgatott egy keveset a teraszon, aztán haza indult.

A megállóban már ott volt és szokása szerint minden közlését káromkodással, trágár kötőszavakkal fűszerezve társalgott a nyugdíjas hűtőgépész, aki nehezen tartotta az egyensúlyát, mert a cukra miatt levágták néhány lábújját. A vele társalgó meg azt újságolta, hogy a telkére most vezettette be a villanyt. Na, nem mintha kint akarna bármikor is aludni, hogy aztán éjszaka rátörjön valami gazember. Hanem azért, hogy könnyebben találjon majd vevőt. Mert az idő múlik, az erő fogy, ő már nem sokáig bírja a fizikai munkát, de a gyerekekre sem számíthat. A mai fiataloknak már nem kell a telek. De, ha kéne sem érnének rá vele bajlódni. Futni kell szegényeknek a pénz után.

A hirdetőtáblán gyászjelentést olvasgattak az asszonyok. Szabó Géza. Élt 52 évet.

-Ki volt az? Hogy-hogy ilyen korán ment el?

Csak egyetlen asszony ismerte.

-Nemrég költözött ki a városból. Tavaly elküldték a gyárból. Valami hitelt kellett kifizetnie. Eladta a lakását. A maradék pénzéből vett itt egy kis régi présházat. Sokat dolgozott rajta. Abban húzódott meg. Aztán, most hirtelen...

-Hát, ilyen az élet-sajnálkoztak az emberek.-Nem tudjuk, mikorra, hogyan van megírva, hogy menni kell.

-Úgy, mint Kerekinek is-szól közbe az a nagy hangú asszony, aki mindig, mindenről tudott.

-Mi van Kerekivel?-figyelt fel erre Varga.

-Meghalt tegnap délelőtt. Jött a mentő, de már későn. Aztán jöttek a rendőrök is. Ott feküdt a konyhában. Az albérlője talált rá. És képzeljék, milyen különös! Ott halt meg, ahol született és ahol régen, az apja halt meg. Hát, ez döbbenetes.

-Infarktus?-érdeklődtek többen.

Hát, ki tudja? Nagy volt a tegnap a hőség. Ő meg a nagy hőségben is mindig dolgozott.

Egyik reggel az a férfi állította meg Vargát, aki sokszor panaszkodott már neki, a szívére.

-Idejövet, mindig egy megállóval később szálllok le a buszról, hogy lejtőnek menjek. Hazafelé, szintén lejtőnek, az alsó megállóhoz megyek, hogy így kerüljem el a szív táji szorítást okozó emelkedőket- szokta mondogatni.

-Hallotta, mi történt Gáborral? -kérdezte most.

-Igen-válaszolt röviden Géza.

-Ez a cseresznyefa is 200 ezrébe került neki.- mutatott az útmenti telken egy derékba vágott fa törzsére.

-Miért? Ez is az ő földje volt?

-Á,dehogy. Éppen ez volt a hiba. A környékbeliak telefonáltak a gazdájának, hogy vágják a fát.

-Nade, mire kellett az Gábornak?

-Mit lehet tudni? Tény, hogy a cseresznye, meg a diófa legjobb a bútorkészítéshez.

-Feljelentették?

-Fel. Még egy kis lökdösődés is volt a helyszínen, mert a gazda azonnal ide autózott.

A telkes buszon még napok múltán is téma volt Kereki tragédiája.

-Eltemették a Gábort-mondta az egyik utas. Nem vitte magával a vagyont. Mindig kérdezgettem tőle, hogy mire fel hajszojja magát annyira. Hisz beteges volt. Leszázálékolták.

-Széthull az a vagyon mostmár-jegyezte meg a nagy hangú asszony. Gyerekei külföldön. A felesége meg nem ért a kezeléséhez.

-Rosszul fizette az embereket-jegyezte meg az egyik férfi.

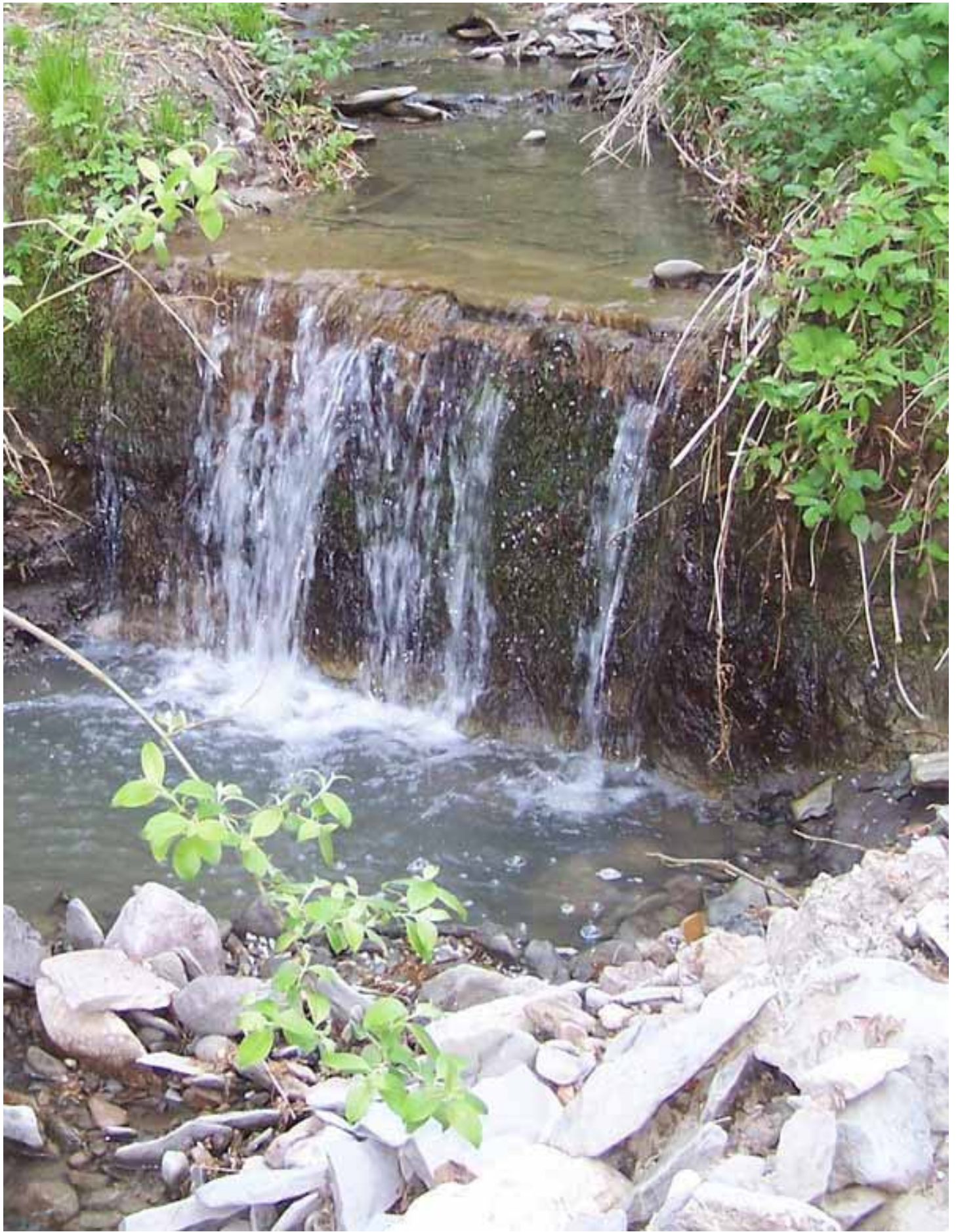
-Mégis oda ment hozzá dolgozni maga is. Nem kellett volna- nézett rá feddőleg a vele szemben ülő.

-Mindegy az már, hogy van, hogy volt. Nem vagyunk egyformák. Minden ember úgy él, ahogy jónak látja. Ez a mai világ különben is olyan, hogy csak a vagyonos ember érzi magát biztonságban. Hiába van munkahelyünk, ha egy napon azt mondják: Kész, vége, másnap már nem kell bejönni. Neki meg az apai örökség gyarapítása volt az élete-mondta békítőleg Kereki telekszomszédja. -Nyugodjék békében.

-Hát, igen. A pénz meg függővé tesz. Ha tíz millió van belőle, akkor húsz kellene, aztán harminc és mindig több és több-jegyzete meg csak úgy a mellette ülőnek egy turistabotos útitárs.

Varga Géának meg az jutott az eszébe, mikor a szőlőt permetezte, és az anyagot jól szórta a gépe, hogy azt Gábor hozta rendbe. Napokkal azelőtt, néhány rutinos mozdulattal mutatta meg, mit kell vele csinálni, ha nem sikerül felpumpálni a permetszert. Közben egy kis rejtett mosoly bujkált a szemében. Talán azt gondolhatta, hogy még az ilyen apróságra sem tudnak rájönni ezek a fiskálisokból lett kertészkedők.

Mindenki örökít ránk többet, vagy kevesebbet, amit nem lehet elfelejteni. -nyugtázta most, és elszomorította, hogy valaki ismét kilépett az életéből. Megállt, nem mozdult. A pillanat olyan volt, mint az egyperces, néma főhajtás.

CSÁKY KÁROLY

Ipolyfödemes szakrális emlékei

A mélyen vallásos palóc kisközség, Ipolyfödemes romantikus környezetben, 350 méter tengerszint feletti magasságban, Ipolyságtól északkeletre települt a Korponai-hegyvonulat déli lejtőin. A hajdani királyi méhészek (kaptárosok) lakóhelyét 1259-ben említi először oklevél *Terra Fedemes* alakban, s már 1350-től egyházashelyként szerepelt. 1787-ig Ipolyszécsénke filiája volt, majd önálló plébániaközség lett. 1845-től közel egy évtizedig itt volt plébános **Feniczy János** (1811-1882) teológiai író, kiváló hitszónok és költő (Csáky, 2002:50-51). Sajnos, az egyházmegyéék átszervezése után Ipolyfödemes plébániai státusza is megszűnt.

A falu első templomáról

Sem a volt Pozsony-Nagyszombati Egyházmegye *Schemazitmus*-a (Trnava, 1995), sem pedig a Besztercebányai Egyházmegye honlapja (<http://www.bbieceza.sk>) nem tesz említést Ipolyfödemes régi templomáról, melynek romjai még ma is állnak. *Némethy Lajos* közli egyháztörténeti kiadványában, hogy az esztergomi egyházmegye drégelypalánki esperesi kerületéhez tartozó plébániaközség első templomát **Szent Mihály** titulusára szentelték 1397 előtt (Esztergom, 1894). Ugyanez olvasható a *Magyar Katolikus Lexikon*ban is, illetve még az, hogy a falut 1552-ben a törökök elfoglalták (2000:338).

Födémest már a törökök előtt is érték csapások: a 13. században például a tatárok égették fel. A falu **román kori temploma** a szlovák kiadványok szerint a 13. században épült, majd a 15. században átépítették azt, 1552 körül pedig elpusztult. Az épületből csak egy ablaknyílásos falmaradvány látható, s következtetni lehet a boltíves mennyezetre (Harminc, 1968:492.; Kropilák, 1977:494).

A templom egy 15 méter hosszú, 7 méter széles román stílusú építmény volt, s a település régi helyén, a mai Födemes és Palást közti **Kotyinka-völgyben** állt. A földemesiek az ezerkilencszáznegyvenes évek végén szépen megmentették a régi századok maradványát, a kőkeretes ablakrésszel kiképezett egyik templomfalrészét. A helyhez több *népmonda* is fűződik. Ezek szerint három forrás is volt a templom közelében, s állítólag ezekben ásták el a régi harangokat is, melyek minden nagypénteken megszólaltak. A második világháború után egy család házat akart építeni Födemesen, s ehhez a templom romjaiból is vitt volna követ. Ám amikor indultak a megrakott szekérrel, az állatok elpusztultak (Csáky, 1993:40.; 2003:221-222).

Az ipolyfödemesi „puszta templom” romjairól a 20. század elején *Janovits Károly* is írt az egyik Hont megyei lapban. Ő említi, hogy amióta Födemes létezik, „*szt. Mihály, a vitéz arkangyal a község védnöke*”. A nehéz időben úgy tartották az itteniek, hogy Szent Mihály nem hagyja el őket, ők pedig megvédik a falu végén felállított szent szobrát. Innen a mondás, amivel később bosszantották is a helybelieket: „*Ne félj addig szt. Mihály, még Födemes talpon áll!*” (Hontvármegye, 1902/18.2-3). Történt ugyanis, hogy Begler bég bosszúból felégette a falut, az embereket pedig lemészároltatta. Aki el tudott menekülni, az az erdőben keresett búvóhelyet, majd a mai Födemesen telepedett le. Janovits még azt írta, hogy a templomnak két oldalfala állt, dacolva az idő vasfogával, s az akkor több mint háromszáz éves romok közelében Kotyinka-pusztá juhásza bronz gyűrűket és fülbevalókat, sőt még aranyat is talált.

A község mai római katolikus temploma

Ipolyfödemes mai, megható hangulatot árasztó, példásan felújított római katolikus temploma immár a harmadik, melyet a hívő nép épített. A második valószínűleg 1560-ban épült fából, mellette egy haranglábbal. Erre utal az a reliéfes ábrázolás is, mely a kórus mellvédjén látható. Az *Esztergomi Főegyházmegye* című kiadványban azt olvassuk, hogy a falu mai templomát 1749 és 1754 között *Koháry István építtette*, s 1877-ben kibővítették (2000:242). A *Némethy-féle* kiadványban 1757 az építés dátuma (1894:113). Ugyanezt az időpontot jegyzi az egyházmegyei *Schematizmus* (Tnava 1995:101) és a szlovákiai műemlékeket nyilvántartó kiadvány (Harminc, 1968:492), s ezt a dátumot írták a templomszentelést megörökítő, ugyancsak a karzat mellvédjén látható reliéfes alkotás alá is.

A **barokk templom** kelet-nyugati tájolású *egyhajós építmény*, félköríves záródású szentéllyel. A **szentély**hez az 1860-as javítások során sekrestyét építettek kis átjáró folyosóval. Ennek ajtaja dél felől nyílik, s a hajó eme részén három félköríves ablak látható. A templom **főoltára** a műemléknyilvántartó kiadvány szerint egy selmecebányai régi rokokó oltár maradványa 1858-ból. A szép ornamentikával díszített tabernákulum két szélén egy-egy térdeplő angyalszobor látható. Az **oltárkép** a védőszentet, **Szent Mihály arkangyalt** ábrázolja az Úr trónja előtt, angyalok seregével körülveve. A szárnyas arkangyal piros palástban, kék ruhában áll előttünk, fején kereszttel díszített korona látható; jobb kezében mérleget, baljában egyenes kardot tart. A képet *L'udovít Blaho* besztercebányai festő készítette 1998-ban. Előtte egy régebbi oltárkép függött a szentély keleti falán. Ez ma a sekrestyefolyosó falán látható. 1951-es szignóján *Décsi Eliana* neve olvasható, valószínűleg ő restaurálhatta a képet, melyen Mihály egy sátánra tapos, kezében lándzsát tartva.

A boltíves szentélyt szinte bezárja a kiugró oszlopfőkönn nyugvó *diadalív*, melyen *L'udovít Blaho freskója* a **Csodálatos kenyérszaporítás** jelenetét örökíti meg Jézus Krisztussal. A diadalív alatti jobb oldali oszlopon áll a régi **Jézus Szíve-szobor**. A Megváltót széttárt karokkal ábrázolták, fehér ruhában és bordó palástban („*Jöjjetek hozzám mindannyian, kik fáradtak vagytok!*“), lábánál töviskoronával és szögekkel, illetve egy kehellyel. E helyütt állt régen az egyik **mellékolttár**, amely már nincs a templomban. Alatta volt a szentsír az úrkoporóval. A diadalív alatti másik oszlopon helyezték el a **Mária Szíve-szobrot**. Mária fehér fátyolban, kék palástban látható, két kezével a szívét közrefogva. Itt is mellékolttár volt egykor. A mellékolttárok a műemléknyilvántartó szerint 1852-ből és 1862-ből származtak. Ma már nincs a templomban az a betlehem sem, melyet egykor Nagy József kelenyei faragómester készített.

A **templomhajó** freskóit is *L'udovít Blaho* festette. Az egyik a **Jeruzsálemi bevonulást** az angyalok szimbolizálják: háttérben a pálmaágakkal, előtérben egy nagyobb angyallal, akinek rekvizituma a kereszt s az evangéliumi könyv. A kórus öreg orgonája feletti freskón egy **furulyázó angyalt** látunk, a remény szimbólumával, a horgonnyal. A hajót, illetve annak boltívét lunettákban végződő díszes oszlopfők tagolják. Északi részén is három félköríves ablak látható, a falmazókben pedig szoborfülkéket képeztek ki. A déli fal fülkéiben áll Szent Antal és Szent József szobra. **Szent József** bordó palástban látható, jobb kezében hosszú bottal és liliummal, balján a kéruhás Kisjézussal, aki kezében földgolyót (országalmát?) tart. **Szent Antalt** a szokásos módon ábrázolták: barna palástban, karján a könyvön ülő fehérruhás Kisjézussal. Ezek a szobrok már rég a templomban vannak. Újabb keletűek az északi fal szoborfülkéinek alkotásai. **Kis Szent Teréz szobrát** Nagy József (1913) vette hálából Budapesten, hogy katonaként szerencsésen átvészelte a második világháborút. A szentet a szokásos ábrázolási formában látjuk: fehér palástban, fején fekete fátyollal, kezében rózsákkal és feszülettel. A **Lourdes-i Szűzanya szobrát** a hívek vették a világháború vége felé, egyesek szerint Nagyoroszból vagy Budapestről hozták. A Szűzanyát kék övvel átkötött fehér ruhában látjuk, kezében rózsafüzérrel, fején koronával, lábánál kinyílt rózsákkal.

A hajó északi oldalról nyílik a főbejárat. A **szegényekháza** kökeretes ajtaja felett, egy félkörívben végződő falmélyedésben helyezték el **Szent Mihály** szobrát. A szentet hasonlóan ábrázolták, mint a régi oltárképen, ám itt lábával egy gonoszra tapos. A bejárat ajtóval szembeni fal mellett egy szép **Pietá-szobor** látható. Mária fején itt glória és korona van. A szobrot az első világháború után vette a hősi halált halt Bodzsár Ferdinánd felesége. Értékes szakrális tárgya még a templomnak az a rézlemezzel borított márvány **keresztelőkút**, melyen az alábbi felirat olvasható: „*Molnár Erzsébet szent emléke 1867*“.

A templomhajó tetején egy csúcsívben végződő, kereszttel ellátott kis **huszártorony** látható. A díszítés nélküli sima vakolatú külső falak északi részén egy 1925-ben készült **missziós kereszt** áll. Látható itt egy fekete márvány **emléktábla** is, melyen ez olvasható: „*Légy tisztas, becsületes,/ emberséges...*“ *Szt. István/ a Millennium évében/ állíttatta/ Ipolyfödemes hívő népe/ 2000. Szent Mihály ünnepén*“. Talán itt kaphatna helyet egy *Feniczy János* tiszteletére állítandó emléktábla is.

Ipolyfödemes szabadtéri szakrális emlékei

Ipolyfödemesnek a szépen felújított és rendben tartott templomán kívül még megannyi szabadtéri szakrális kismeléke is van. Ezeket szintén kegyelettel őrzi a falu buzgó katolikus népe. A kápolnákat, keresztek, képes fákat tisztán tartják és virágozzák, rendszeresen felkeresik azokat az imádkozó emberek.

Kápolnák, barlangok, harangláb és egyéb szakrális terek

Közismert, hogy a középkori alapítású falu eredetileg a **Kotyinka-völgyben** volt. Azt is tudjuk a visszaemlékezésekből, hogy amikor az itt álló templomromok köveit el akarták hordani, a szekeret vontató állatok nyomban elpusztultak. A földemesiek aztán plébánosukkal mentek a helyszínre, s elhatározták, hogy a romok közelében kápolnát emelnek a Szűzanya szobrával. A **Kotyinka-völgyi Mária-kápolna** 1947-ben meg is épült, s azóta a földemesiek gyakran tartanak itt ájtatosságokat, lelki zarándoklatokat és imaórákat. Egy időben a környék buzgóbb katolikusainak is amolyan kis kegyhelye volt ez. Nagyboldogasszonykor még szentmisét is tartottak e helyen.

A kápolna valójában egy négyzet alaprajzú építmény. Belső terének kiképzése a Luordei-i barlangokhoz hasonló; oltárán egy nagyobb méretű gipsz Mária-szobor áll. Máriát maga előtt tartott széttárt karokkal látjuk fehér ruhában, rózsaszín övvel átkötött kék palástban, nyakában nagy rózsafüzérrel. Mellette egy Jézus- és Mária Szíve-kép kapott még helyet. A terméskőből rakott déli barlangfalán két feszületet s egy hátatáblát helyeztek el. Az utóbbin ezt olvassuk: „*Köszönöm Szűzanyám, hogy segítettél. Segíts továbbra is!*“ Az oltárral szemben lévő rész nyitott, lécrácsos kis ajtóval van ellátva. Két oszlop tartja a felettük két oldalt homorúan kiképzett, fent háromszögcsúcsban végződő oromzatot, melyen három kis kereszt áll, s eme felirat olvasható: „*Én vagyok/ a/ szeplőtelen fogantatás*“.

A **Medvekút-forrásról**, amely Ipolyszécsénke, Ipolyhídvég és Ipolyfödemes erdőségei közt található, már *Ipolyi Arnold* is írt az 1854-ben megjelent *Magyar Mythológiá*-jában. Ő említi, hogy „*a forrás melletti fára a meggyógyultak hálából rongyokat ruháikból és hajfűrtöket aggatnak*“ (1854:203). Mindezt egy két háború közt készült fényképfelvétel is igazolja, Ipolyi közlését pedig azóta gyakran idézik a néprajztudósok. Egyes adatközlők szerint a szécsénkei gróf már egy kis **kápolnát** is építtetett e helyre, miután nagybeteg felesége meglátta a forrás vizében a Fájdalmas Szűzanyát, s meggyógyult a víztől. Molnárné Jusztin Margit (1934) szerint amikor az olvári juhász kislányát egy medve támadta meg errefelé, a Szűzanya állt közéjük, s így a lány megmenekült. Az apa akkor egy magas falat épített a kút mögé, s abban helyezte el a Mária-szobrot. A földemesi Koncz Mihályék lánya is ettől a víztől gyógyult meg, ezért a szülők megjavíttatták a régi kápolnát s az öreg szobrot (Csáky, 1993:107).

A legújabb gyógyulásról *Hudecné Morvai Klára* (1967) számolt be. Eszerint édesanyjának álmában jelent meg a Szűzanya, s mondta neki, hogy beteg kislányát (azaz adatközlőmet), aki még két éves korában sem bírt lábra állni, napkelte előtt vigye el a forráshoz, s abban mosdassa meg. Az apja pedig megfogadta, hogy ha mindez hatásos lesz, hálából egy kápolnát építtet a forrás fölé. Ez meg is történt, s felépült az újabb **Mária-kápolna**, amely egy kis barlangszerű boltíves alkotás. A félkörívesen kiképzett homlokzatot tartó két oszlopfőn egy-egy keresztábrázolás látható. A boltív tetején is kereszt van, alatta pedig ez a felirat: „*Én vagyok a szeplőtelen fogantatás*“. A kápolna oltárán helyezte el a család a Magyarországon vásárolt Lourdes-i Szűzanya-szobrot, s 1970. szeptember 29-én, Szent Mihálykor, a községi búcsú napján Szalay Jenő helybeli plébános felszentelte a kápolnát. Mária-ünnepekkor azóta is eljárnak ide a környékbeliek, sőt az ipolyhídvégiek már szentmisét is tartottak itt.

A falu keleti részén, Kelenye felé is épült az 1920-as, 1930-as évek táján egy **Mária-kápolna**, amit itt **Géza-kápolnának** is neveznek. Ugyanis Velebny Géza és felesége építtette azt egy Semetke nevű kőművesmesterrel. Lányuk, Bodzsárné Velebny Mária (1944) elmondása szerint azért állíttatták szülei, mert három gyermekük fiatalon elhunyt. Amikor a pap felszentelte, körmenettel jött ide a nép a templomból. Aztán keresztjáró napokkor szoktak itt megállni, s Mária nevenapján jött ide ki néhány asszony imádkozni. A régi Lourdes-i Szűzanya szobrát ki akarták innen lopni, azért az utódok bevitték magukhoz. Ma egy feszület látható a kápolnában, előtte pedig egy gipsz Mária Szíve-szobor áll. A magas alapzatra épült, téglalap alakú, bádoggal fedett építmény homlokzata háromszögcsúcsban végződik, rajta kereszttel. Alatta egy félköríves üvegablak, illetve szoborfülke van.

A földemesi Mária-kultusz újabb emléke a nemrég épült, 151. számú *Jamrich-ház* kertjében álló kis **Lourdes-i barlang** is. A nyers termésköből emelt építményt egy kelenyei kőműves készítette el. Benne a Szűzanya szobra látható a megszokott ábrázolásban.

A földemesi **templomkert** külön említést érdemel a maga szakralitásával. Itt áll a két világháború elesett hőseinek nemrég emelt **emlékműve**, az ugyancsak nemrég készült kis **kálváriával**, melynek kerámia stációképei egy-egy fa oszlopra (póznaszerű képoszlopra) helyezett képszekrényben láthatók. De itt áll az a (feltételezhetően a templomépítés korából való) **fa harangláb** is, amely az ipolybalogihoz hasonlít. A négyzetes alaprajzú alkotás felső tetősüvege alacsony, tetején kereszttel, alatta négyzetes idomú nyúlánk toronytörzsszel, illetve négy félköríves hangvetőnyílással. A törzs „szoknyája” közepes méretű. Egykor fazsindely fedte a haranglábat.

Keresztek, feszületek, képes fák

Az ipolyföldemesiek hitbuzgalmának ékes bizonyítékai a faluban, illetve annak határában található fa-, kő- és vaskeresztek. Kereszt áll a már említett, csodatevőnek vélt forrás és a középkori szakrális tér közelében. Az előbbi helyen két fa- és egy vaskeresztet is állítottak. A fakeresztek 1934-ben, illetve 1989-ben készültek (Hála, 1998:326). Az 1934-ben készült **Medvekúti-fakereszt** szárvégei háromkaréjosak, felettük csipkézett szélű bádogfedél van. A kereszten fehér fémkorpusz, törzsén egy kis képszekrény látható. A **Kotyinkai-kereszt** is fából készült háromkeréjos szárvégekkel 1939-ben. Tetején félköríves horganyfedél látható, fehérszínű korpusza fémből való, felette *INRI* felirattal, alatta *IHS* díszítéssel. A feszületet fonott drótkerítés szegélyezi.

Ugyancsak kereszt áll a falu nyugati és keleti végén, a főút mellett. A **nyugati út menti keresztet**, amely Palást irányában található, 1928-ban állították a földemesiek. E helyütt már előbb is állt feszület. A mostanit helybeli fafaragók (Nagy István, Jusztin Sándor) készítették, akárcsak a kotyinkait vagy a Kelenye felé felállított régi *verseskeresztet*. A kereszt szárai háromkaréjosak, felettük félköríves, csipkézett szélű bádogtető áll. Korpusza sárgás fém. Törzse faragással díszített, oldalaira kelyheket festettek, a keresztszár alá pedig *IHS* feliratot.

A **keleti út menti keresztet**, amely a Kelenye felé látható, nemrégiben egy újjal cserélték le. A régi feszület ma a harangláb mellett fekszik. Az úgynevezett **verskereszt** az előbbihez hasonlított. A kereszt hosszabb szárára, illetve törzsére Krisztus kínszenvedésének eszközeit: a töviskoronát, a szegeket, a fogót és a létrát festették fel. Ezek a szimbólumok felkerültek az újabb keresztre is, amely magyarországi fafaragók munkája. Látni még a keresztszáron a tulipánornamentikát, a kelyhet, a napot, a holdat és a csillagokat is. Dedikációján ez olvasható: „*ANNO/J.P./2008*”. (A J.P. Jamrich Pál nevének rövidítése.) A keresztet vaskerítés szegélyezi.

Régtől a helyén áll a fonott drótkerítéssel körülvett **Pusztapincéki-kereszt** is. Ezt a fiatalon elhunyt Helység István újjátarta fel halála előtt, s egy éve szentelte fel Wechter János plébános. (Helységné Koncz Mária, 1952) Ez egy henger alakú beton talpazaton áll. A díszített szárvégű kereszt öntöttvasból készült, s ugyanilyen a sárgás korpusz is. A keresztszár alatt a *Madonnát* megjelenítő vasrelief látható.

A fehérre meszelt **Központi temetőkereszt** homokkőből készült háromkaréjosan díszített szárvégekkel. Sárga korpusza öntöttvasból van. Dedikációján ez olvasható: *Az Isten dicsőségére/ állítá/ Nagy Verona/ és/ Böjtös Katalin*“. A két földemesi asszony valószínűleg az első világháború után emelte a keresztet, mert férjeik hősi halált haltak. A **templom előtti keresztet** is fehérre festették. Homokkőből készült, csipkézett szárvégekkel, fehér öntöttvas-korpuszal. A talpazaton lévő fehér márványtáblán azt olvassuk: „*Így/ szerette/ Isten/ a/ világot*“. A templom északi falán egy sima szárú barna **misszióskereszt** függ, ezzel a felirattal: „*Szentmissió/1925*“. A **hősök emlékműve feletti kettős fakereszt** alsó része csúcsíves deszkával borított, illetve csipkézett bádogtetejű, felső részének háromkaréjos szárait pedig félköríves horganyfedél borítja.

A Kelenye felé vezető főút mentén, az erdő szélén látható egy **képes fa**. Zöldre festett képszekrényében a Fájdalmas Anya színes képnyomata látható. Ezt rendszeresen viragozzák, s keresztjátó napokkor a kelenyeiek eddig, illetve a közeli keresztig jöttek ki prosócióval, imádkozva. Nem messzire innen van egy **fára akasztott kápolnácska** is. Faragott szárnyas oltárszekrényében apró szobrocskák láthatók. Előttük egy szép kis fakereszt áll, rajta eme felirattal: „*Imádunk/ téged/ Krisztus/ ki megv/ áltottál/ minket*“.

A régi templom romja (Csáky Károly felvétele)

Piétá (Csáky Károly felvétele)

Szent Mihály, a templom védőszentje (Csáky Károly felvétele)

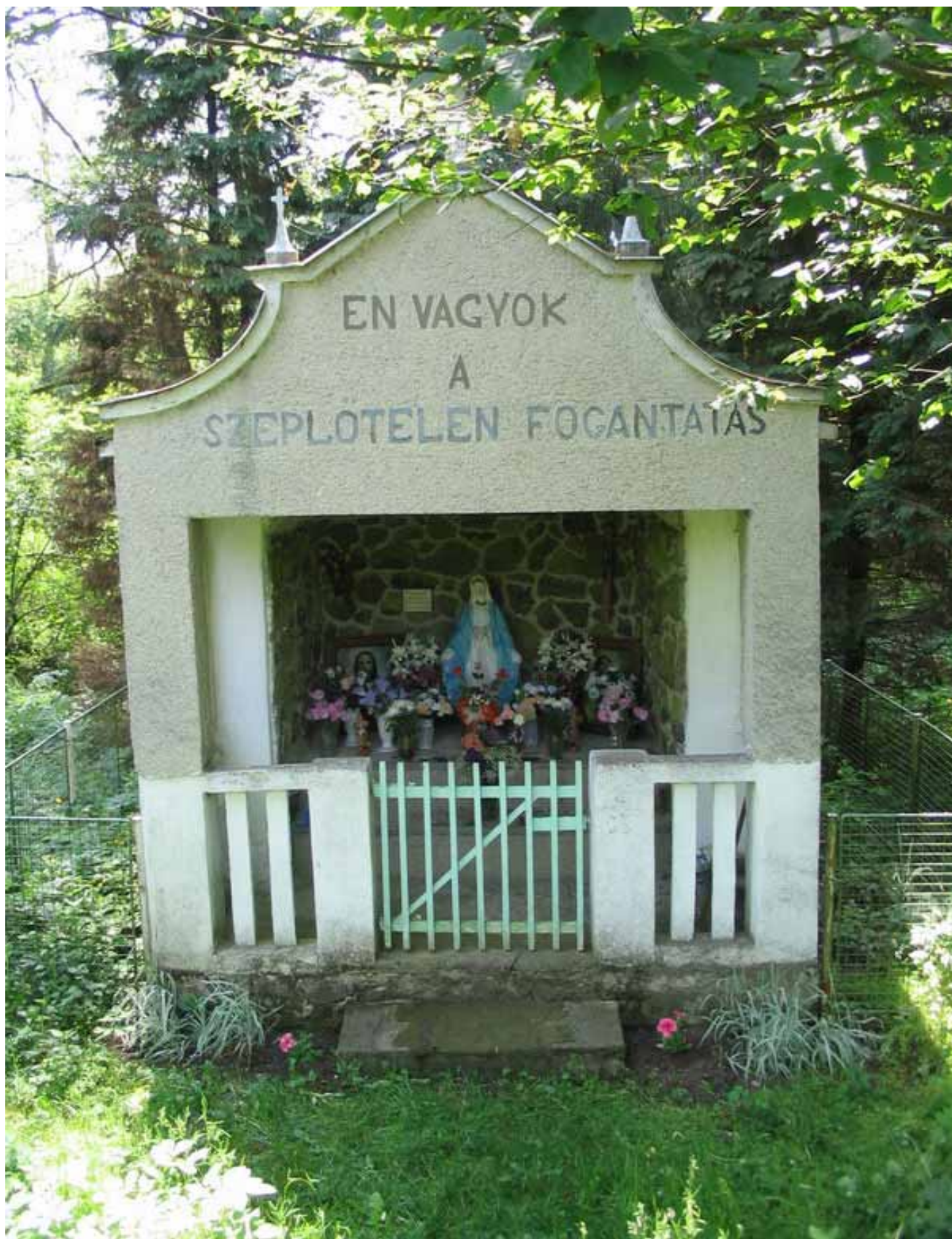
A régi oltárkép (Csáky Károly felvétele)

A kórus feletti freskó (Csáky Károly felvétele)

Jézus szíve (Csáky Károly felvétele)

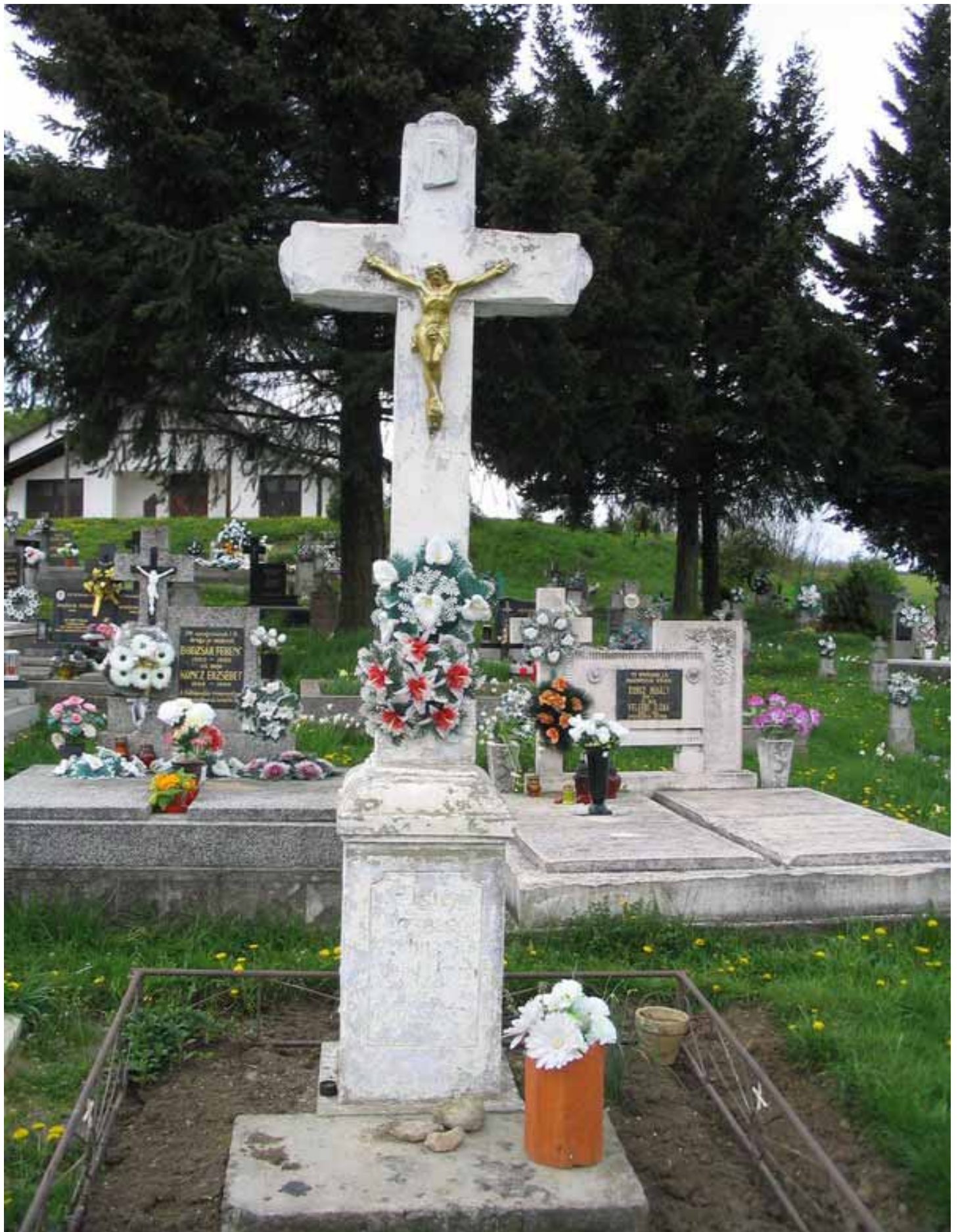
Mária-kápolna a Kotyinka-völgyben (Csáky Károly felvétele)

A harangláb (Csáky Károly felvétele)

A kelenyei út melletti kereszt (Csáky Károly felvétele)

A központi temetőkereszt (Csáky Károly felvétele)

A pusztapincéki vaskereszt (Csáky Károly felvétele)

Az ipolyfödémesi templom 2008-ban (Csáky Károly felvétele)

Irodalom

Bakács István: Hont vármegye középkori egyházas helyei. Budapest, 1943

Borovszky Samu, szerk: Magyarország vármegyéi és városai. Hont vármegye és Selmecebánya sz. kir. város.
Budapest, 1906

Csáky Károly: Isten házai és szolgálói. Dunaszerdahely, 1993

Csáky Károly: Jeles elődeink. Dunaszerdahely, 2002

Diós István, főszerk.: Magyar Katolikus Lexikon I-X. kötet. Budapest, 1993-2005

Hála József: Adalékok az Ipoly és a Garam menti gyógyforrások és szent kutak ismeretéhez. Néprajzi Látóhatár
IX. évf. 3-4. sz. 323-354.p. Budapest, 1998

Harminc, Ivan a kol.: Súpis pamiatok na Slovensku I-III. Bratislava, 1968-69

Hegdús András – Tóth Krisztina, összeáll.: Esztergomi Főegyházmegye I-II. Esztergom, 2000

Ipolyfödémes tmeploma (<http://www.bbdieceza.sk>)

Ipolyi Arnold: Magyar Mythologia. Pest, 1854

Janovits Károly: Az ipolyfödémesi „puszta templom“ romjai. Hontvármegye, 1902/18. 2-3.p.

Kropilak, Miroslav, hlavný red. : Vlastivendný slovník obci na Slovensku I-III. Bratislava, 1977-1978

Némethy Lajos: Series parichiarum... Esztergom, 1894

Schematismus Brattislavnsko-trnavskej arcidecezy. Trnava, 1995

KŐ-SZABÓ IMRE

Mozai k o k

A becsület kötelez

Ott kezdtem a munkát, Újpesten, a külső Váci úton, egy szőrmeárugyárban. Segéd munkás lettem. Ez a katonai leszerelésem után történt, úgy ötvenkilencben. Ahol szüleim éltek vidéken, meló semmi, csak a néma csend, üresség. Úgy döntöttem, kis tarisznyámba teszem a mesebeli hamuba sült pogácsát és egy esti, éjszakai vonattal – akkor még ilyenkor is gőzmozdony vontatta vonatok jártak – Pestre utazom, szerencsét próbálni. Pestet az álmok városának képzeltem. Bíztam benne, hogy és is megtalálom majd a számításomat, de úgy látszik ehhez a számoláshoz nem volt elég az, amit a középiskolában tanítottak. Már az első napok úgy kezdődtek, hogy a haveroknál kellett aludnom, két összetolt fotelban, mert nem volt albérlet. Harmadnap azért szerencsém volt, mert a Bérkocsis utca 21-ben sikerrel jártam, egy kis hajdani cselédszoba bérlője lettem, melynek ablaka a második emeleten, a liftaknára nézett. A napot a szobából sohasem lehetett látni. Ez ugyan nem keserített el, hisz fiatal voltam, akkor ki törődik azzal, hogy süt-e a nap, vagy nem? A melóban gyorsan beletanultam, nem volt valami nagy agyi megerőltetés. Korpás juh bőrt kellett egy forgó, rácsos dobból kiszedni, napi tizenkét adagot. Egy ilyen dobba kétszáz darab fért, nyolc óra kellett ahhoz, hogy minden rendbe legyen. Aztán fürdés és irány a város, az élet. A műhelyben dolgozott egy fiatalasszony, aki a nyírségből jött. Ildikó volt a neve. Vele az volt a baj, hogy nagy száját szabtak neki. Tartottak is ezért tőle. Meg, beszéltek, szeret kéregetni. Mármint ruhát, cipőt, azzal a felkiáltással, hogy fizetéskor megveszi. Volt ugyan fizetése, vehetett volna magának szoknyát, blúzt vagy kabátot. De mint később kiderült, kellett a pénz haza, otthon négy éhes gyerekszáj várta a napi betevő falatot. Ezért kellett háromszáz kilométert utaznia hetente a hírhedt fekete vonattal. A használt dolgokhoz könnyebben hozzájutott, aztán, ha hazament, akkor pesti öltözettel büszkélkedhetett a falusiak előtt. Így pesti máz ragyogott rajta. Az elkunyerált ruhadarabokat nehezen akarta mindig kifizetni. A kölcsönadók pedig azzal a gondolattal adták Ildikónak a használt szoknyát vagy blúzt, hogy a kapott pénzt megtoldva, újabb ruhát vehetnek. Tudta ezt Ildikó és ki is használta a nők ilyenét való gondolkodási logikáját. Történt aztán egyszer, hogy Ildikó táviratot kapott, melybe szomorú hír állt, meghalt az egyik gyermeke. Sajnálták az asszonyt, de egy kicsit kételkedtek is a távirat valódiságában. Aztán mégis kiderült, hogy mindez igaz, pénzre volt szüksége, szabadságra, mert valóban haza kellett utaznia, intézni a temetést. Ismerték akadozó fizetési hajlamát, így a kért kölcsön elmaradt. Jó magam másnap találkoztam Ildikóval, kint az utcán, a tízes villamos megállójában. Nagyon szomorú volt, a szeme kisírva, arca beesve, sajnálatos látványt nyújtott. Váltottunk pár szót, melyet ebből a korábban beszédes asszonyból úgy kellett kihúzni. Tényleg tragédia érte, valóban meghalt a kislánya, valami járványban.

Haza kellett utaznia, de nincs pénze. Megsajnálta. Nagyobb összeg kellett neki, majdnem annyi, mint a havi fizetésem. Azt mondta, meg hozza nekem, de bennem is munkálkodott a kisördög, meg is mondtam neki, hogy másnak is tartozik, nincs valami jó vélemény róla. Sokáig gondolkodott, megfogta a kezem és annyit mondott: - Zsivány becsületszavamra, megadom! Hittem neki! Másnap elhozta a pénzt. Ahogy átvette, félórán belül ki is lépett a gyárból. Csak a haveromnak mondtam el, hogy adtam neki, meg mennyit. Nem telt bele egy óra, mindenki állatbaromnak, hülyének titulált és ujjal mutogattak rám. Így, megbélyegezve éltem napjaimat, heteimet. Már lemondtam mindenről, magamat ezért egy lökött fickónak tartottam. Számításom szerint jó kis tanulópénzt fizettem, de meg is érdemlem. Már ki is ment a fejemből ez a történet, amikor úgy szeptember közepén, a tízes villamos megállójában Ildikó várakozott. Intett, menjek oda, nem is akartam vele találkozni, szégyelltem hiszékenységet. Nem beszélt sokat, a táskájából elővette a pénzt és hiánytalanul a kezembe számolta. – Köszönöm! – mondta és még hozzá tette: - A zsiványbecsület kötelez! Mást nem mondott, már nem is tudott, mert felugrott az akkor beérkező tízes villamos egyik peronjára és eltűnt, örökre.

Három kalap

Sanyi, amióta az eszét tudja (mire kellene használni), mindig hajadonfővel járt. Sosem volt sapkája, se télen, se nyáron. Történt aztán, hogy új munkahelyre került, egy járási hivatalba lett tisztviselő. Ez a beosztás már nem engedte meg, hogy csak úgy pulóverben, lezserül mászkáljon. Jobb kinézetűnek kellett lennie, legalább is öltözetben. Sanyinak ez nem tűnt fel, minden reggel vasalt inget tett eléje a felesége, azt felvette, pantallót húzott és zakót öltött. Meg volt elégedve magával.

Ott a hivatalban dolgozott egy kollégája. Jóska volt a neve, egy irodában ültek, itt fogadták az ügyfeleket. Jóska is hajadonfővel járt, csak abban különbözött Sanyitól, hogy értelmes fejét elhagyta az a buta haj. Ez még talán nem is lett volna baj, hiszen nem volt felírva sehova sem. De jött az ősz, a hidegebb hónapok és Jóska kitalálta, vegyenek kalapot. Mármint mind a ketten. Együtt jártak vidékre, kiszállásra is, mindenki tette a dolgát, ebben nem is volt semmi baj.

Mind a ketten barátok voltak a gondolattal, hogy kalapot vesznek. El is mentek az üzletbe, felpróbálták a Misiknél – így hívták az üzletest – vagy egy tucat kalapot. Aztán választottak. Sötét szürke kalapot, egy kicsit sötétebb szürke szalaggal. A kalap alsó karimáján, pedig egy fekete, pár milliméteres bőr csíkkal, körben. Teljesen egyformát. Már így is jöttek ki az üzletből, fejükön a kalappal. Bent a hivatalban, az irodában még alakították a formáját, hogyan is hordják. Aztán ebben is lett megállapodás. Ettől kezdve Sanyi és Jóska viselte a kalapot. Reggel, ha jöttek, fejükön a kalap, délben, ha mentek az étterembe, fejükön a kalap, este munkavégeztével, fejükön a kalap.

Nem voltak egyformák, még természetben is különböztek, mégis azt mondták: - Jönnek az ikrek! Mindenki csodálta a kalapokat, a választást, a viselést. Így teltek a napok, már befordultak a tél finisébe, amikor Sanyi és Jóska együtt mentek az utcán. Azt vették észre, hogy a hivatal elnöke jön velük szembe. Valami furcsa érzésük támadt, talán kérdőre vonja őket, mit járkálnak hivatali időben az utcán. Hirtelen földbe gyökerezett a lábuk, az elnök is megtorpant, nem a találkozás miatt, hanem azért, mert az ő fején is kalap volt, pont olyan, mint az övék.

Levetkőzve

Szombat reggel volt. Kora reggel, még nem volt öt óra. Ficiver Géza nyugdíjas, munkába készült indulni, az előszobában a cipőjét fűzte, amikor a folyosóról, a szomszéd felől mozgást hallott. – Ez sem tud aludni! – jegyezte meg önmagának, de a zaj nem akart megszűnni. Akkor lett gyanús számára a dolog, amikor a lakás bejárati ajtajának kis ablakára tekintett és kint a folyosón nem égett a villany. Ez egy kis izgalommal és egyben félelemmel töltötte el. – Vajon ki járka ilyen korán, itt az emeleten? – tette fel a kérdést egy kissé bizalmatlanul. Nem volt mit tenni, menni kellett a buszhoz, mert az nem vár. Kinyitotta az ajtót és a lakásból kiszűrődő gyér fényben, fedezte fel, hogy Palika, az unoka áll a szomszédos lakás ajtajában és nyomja a csengőt. Öltözetét tekintve nem volt rajta más, csak egy fehér póló, egy világos gatyka és egy pár szürke csíkos zokni. – Biztosan kijött egy reggeli levegőzésre ide a folyosóra és most nem tud visszamenni – magyarázta Ficiver Géza a látottakat önmagának. Másra nem is gondolt.

Palika, az unoka, aki már huszonhét éves és nőtlen, két éve ennek a szomszéd lakásnak a tulajdonosa. Kázmér bácsi, a nagypapa, aki aktív korában villanyszerelő volt, átengedte a lakást neki, ez önkormányzati volt, így az ő nevére vették meg. Palika nem egy férfiszépség, sötét szemüveget viselt mindig, nem tudni miért, inkább divatból és a feje kopaszra volt nyírva. Alakja átlagos, középtermetű, sportos ruhát viselt, többnyire melegítőket. Korábban csendes gyereknek ismerte mindenki, a hangját nem is lehetett hallani, csak azóta lett nagyfiú, amióta Kázmér bácsi felesége, Amália néni meghalt. Ő jobban vigyázott a rendre, nem volt zajongás, de eltávozás óta Palika egyből felnőtt férfivé lett. Még nőt is hozott a lakásba, erősítő hangfalakat vett, melyet esetenként örült erővel bömböltetett.

Ficiver Géza, mint szomszéd, ez ellen csak úgy tudott védekezni, hogy amikor nagy volt a zaj, akkor ő is felerősítette a tévé hangját. Ennek hatására eddig még csillapodtak a zajok, de mi lesz akkor, ha erre Palika majd nem hajlandó reagálni? Még most működik egy fékrendszer, ez nem más, mint Kázmér bácsi jelenléte, aki eddig még leállította unokájának ezen akcióit, szerencsére.

Ficiver Géza indult kifelé a lakásból, mert mint említve volt, menni kellett a buszhoz, mert a műszakja reggel félhatkor kezdődik. Nem volt mit tenni, kiment és a lépcsőházban felgyújtotta a villanyt, és mivel Palikával is találkozott, hiszen nem voltak távolabb egymástól, mint másfél méter, ugyan jóval öregebb lévén, mégis köszönt a fiúnak. – Jó reggelt! – mondta, melyre elcsukló hangon csak ennyi válasz jött: - J...j...jó...jó...reg...gelt!

- Na ez is beivott, vagy még nem ébredt fel! – nyugtázta, majd bezárta a lakás ajtaját és elindult lefelé a lépcsőn, a harmadik emeletről. Palika változatlanul nyomta a csengőt, amely érdekes, zenei dallamot muzsikált.

Amint megtette a lépcsőn az első fordulót, meglepetésére egy ing volt a lépcsőfokokon eldobva, majd lejjebb egy nadrág. De amint kitekintett a lépcsőfordulóban, egy nagykabátot, lejjebb egy pár sárga színű sportcipőt látott, ledobva. Végül egy sildes, bézből sapkát talált: már nem volt ideje foglalkozni a látottakkal, hiszen a busz indulása sürgette, csak nyugtázta a dolgokat és mindjárt logikus magyarázatot is talált rá. – Palika elment szórakozni, még péntek este.

Most tért haza. Milyen érdekes, hogy a kódszámmal működő kapun be tudott jönni, pedig összesen nyolc billentyűt kell megnyomni. Aztán, amikor ezt sikerrel vette, már azt hihette, hogy otthon is van, hiszen a lépcsőházban valamivel melegebb volt, mint kint. Palikát elfogta és kedvezően befolyásolta ez a komfortfokozat érzés. Csak le kell vetkőzni, és mindjárt be lehet bújni az ágyba és aludni. Amint ezt gondolta, Ficiver Gézának nagybátyja esete jutott az eszébe. Még gyerek volt, kisiskolás. A nagybátyja Orosházán, a csirketelepen dolgozott. Egy olasz volt a tulajdonos, még ma is emlékszik a nevére, mert ezt nagybátyja mindig ismételte: Bernandidelli Dzsidsza. Csirkét, libát, kacsát vágtak ezen a telepen, és vasúti hűtőkocsikba szállították Olaszországba. Ez a meló nem volt valami felemelő, így a nagybátyja cimboráival, meló után bebetért a Kispöttyösbe és beivott. Amikor hazament ő is rendesen levetkőzött, de a lefekvést ilyenkor úgy kezdte, hogy a paplant felakasztotta a fogasra és a nagykabátjával pedig betakarózott. Csak reggel felé lett gyanús neki a művelet, mert ha a lábát takarta be a nyaka lógott ki, ha fordítva tette, akkor a lába fázott.

Palika, az unoka csak egy dolgot nem kalkulált a számításába, hogy az alvásra kész állapot és az ágy között ott volt a zárt lakásajtó. Palika nem egészen esztétikus állapotban nyomta, nyomta a csengőt. Azt a csengőt, melyet pár héttel ezelőtt cserélt le egy ilyen kellemes zenét adó, bim-bam csengőre. Az egyszerű, harsogó csengőt, melyre még a szomszédok is felébredtek, ki nem állhatta. Az mindig belehasított az agyvelejébe. Gyűlölte, ezért is cserélte le.

Kázmér bácsi, a nagypapa, tegnap este aggódva figyelte az órát. Unokája nem szokott elmaradni. Erre akkor gondolt, amikor már éjjel egy óra is elmúlt. – Hol lehet, mi történt vele? – kérdezte, ismételve többször. Sajnos feleletet nem kapott rá, aztán a várakozás, meg az öregkor fáradtsága, ágyba invitálta és mélyen álomba szenderült. Amíg az öreg aludt, Palika szorgalmasan nyomta a csengőt, de nem történt semmi, csak azt érzékelte, hogy körülötte a levegő egyre hidegebb lett. Kázmér bácsi pedig tovább aludt. Egyelőre nem hallott semmit. Így hetvenöt éves korára már a hallása sem volt az igazi. Erre a bim-bam zenére egy kicsit fel is ébredt. Azt hitte, hogy valahol szól a rádió, felnyitotta a szemét, de még sötét volt. – Messze még a reggel! – nyugtázta és átfordult a másik oldalára.

Azt később sem lehetett tudni, hogy Palika mikor és milyen módon került beljebb a lakásba, csak azt mondta egy másik szomszéd, hogy látott a lépcső egyik fordulójában aznap délután egy pár sárga sportcipőt. Ficiver Géza, amikor este hazament a műszakjából, csak azt tudta megállapítani, hogy minden eltűnt, nyomtalanul.

Sakk! Matt!

A Zrínyi utca és a Szent János út sarkán állt a kocsmá, a Bözsi néni kocsmája. A környék évek alatt sokat változott. A Gelka épületét is elbontották. Előtte az önkormányzat építtetett egy fából font, négyszögletes palánkot, hogy majd itt gyűjtik a hulladékot, szelektív. Ezt az ácsolt építményt aztán felgyújtották, porig is égett. Helyén ma egy kétemeletes sorházat építettek. A belső vakolások most folynak. A közelben volt egy gyár, ahol transzformátorokat gyártottak. Minden Videoton készülékbe ezt építették be.

Ma már a gyár sehol sincs, de a Bözsi néni kocsmája, dacolva az 56-os eseményekkel, az azt követő átkos korszakkal, a rendszerváltással, ma is áll és üzemel, működése szinte töretlen, mint az őszi kukorica a földeken.

Itt, ebben a kocsmában minden este betért Kovács Péter nyugdíjas, hóna alatt egy sakktáblával. Életkora olyan hatvan feletti, de még nincs hetven. Világos ballonkabátot viselt, övvel derékban összekötve, fején egy szürke pörge kalap, karimája feltúrva. Sovány alkatú, középtermetű, a ballonkabát alatt világos, magas nyakú pulóvert hordott. Mindig frissen borotvált. Amint belépett a kocsmába, egyenesen a pulthoz ment. A sakktáblát a hóna alatt szorongatta. Kért egy fél vodkát. Ezt a poharat felvette a jobb kezébe, megszagolta az italt, majd sorban, fejbiccentéssel üdvözölte a vendégeket. Ismét felemelte a poharát, de nem ivott belőle, magyarázott, érdeklődött, ki hogy van. Közben az ajtó melletti asztaltól odajött Kolompár Kázmér, az apró termetű cigány férfi, aki már jóval korábban, egy kisfröccs mellett ült, mindig ennél az asztalnál. Kivette Péter bácsi hóna alól a sakktáblát, odavitte az asztalához, kiborította, majd felállította a figurákat. Teljesen szabályosan, úgy, ahogy az a sakkönyvben le van fektetve. Ennyit tudott a sakkról, a lépéseket nem ismerte. Péter bácsi még mindig a pultnál állt, beszélgetett az éppen soros kocsmárossal, vagy a betérő vendégekkel, kezében a teli pohárral. Beszélgetés közben többször a szájához emelte, de újból leengedte, mert valami fontos még eszébe jutott, ezt el kellett mondani. Ezt a ceremóniát legalább egy fél óráig játszotta, amikor egy határozott mozdulattal, magába öntötte az italt. Letetette a poharat és a sakktáblás asztalhoz lépett.

- Na, játszunk egyet? – kérdezte Kolompár Kázmértól, minden alkalommal.

- Majd, ha megtanulok! – mondta határozottan a dús fekete hajú férfi és hozzátette: - Kristóf Jani már várja a játékot!
– és a mellettük ülő férfire mutatott. Az kényszeredetten mosolyogott, a szobafestés során festékes dzsekijét megigazította, majd határozottan annyit mondott:

- Játszhatunk!

Péter bácsi ekkor megkérdezte: - Két nyert játszma a tét! Aki veszít, az fizet.

Ebben minden alkalommal megegyeztek, aztán elkezdődött a játék. Először olyan tapogató huzogatók voltak csak. Egy-egy parasztot toltak előbbre, a tisztok hátul maradtak. Néha egy kis merészséggel elindítottak egy futót, melyre az ellenfél egy lóugrással válaszolt. Néha sokat gondolkoztak egy-egy lépésen, de volt olyan parti is, amikor a figurák percnyi pontossággal gyülekeztek a tábla mellett, az asztalon. Ez utóbbi olyan villám játszma volt. Péter bácsi élvezte a játékot, oly annyira bele tudott merülni, hogy a ballonkabátot nem vette le magáról, még az övét sem oldotta ki. Csak akkor tette, amikor a második parti után bemondta: - Sakk! Matt!

Ilyenkor látszott rajta a feszültség, a játék heve, melyet a győzelem tudott csak megnyhíteni. Ekkor kibontotta a ballonkabát övét, melyet gondosan összetekert és a kabát zsebébe tette. Kinyitotta a kabátot és megkérdezte a vesztestől:
- Akkor most mit iszunk?

A vesztes legtöbbször csodálkozva nézett, majd visszakérdezett:

- Mit kérhetek?

Nem volt nagy válogatás a széles kocsmai kínálatból, mert Péter bácsi egy fél vodkát fogyasztott, melyet a végén elkísért egy pohár, csapolt sörrel. Ez volt minden győzelmi játszma tétje. Ezt mindenki ismerte, hiszen ezek a játékok, szinte minden alkalommal, az ő győzelmével végződtek. Szinte természetes volt a mindenkori párviadal végeredménye. Meg az is hozzájárult, hogy Péter bácsi ellenfele legtöbbször a szobafestő Kristóf Jani, meg a villanszerelő Tóth Sanyi volt. Ez összesen négy partit jelentett, a két játékosra vetítve két győzelmet. Napi termésben három fél vodkát, egyet előre magának fizetett az öreg, meg két nyert sört. Időben úgy függött a hangulattól, a beszélgetéstől, hogy napi három órát vett igénybe a játék. Ez jó kikapcsolódás volt az öregnek is, meg az ellenfeleknek, hiszen a napi fizikai meló után, egy kis agytorna következett. A kibicekről nem is beszélve, azok aztán tudtak mindent, csendben mutogattak, elemeztek, beszélgettek, iszogattak.

Történt aztán egyszer, egy keddi napon, hogy minden úgy indult, mint máskor. Megvolt a pult előtti jelenet, a táblát felállították az első játszmahoz, most fordítva, először a Tóth Sanyi ült le. Ezen az öreg meg is lepődött, de a játék az játék, így nem is firtatta a változást. A sakkfigurák mozgása is a szokásos volt, de valahogy a huszadik lépés körül, figyelmetlenségből, vagy elhamarkodott döntésből Péter bácsi elveszítette a királynőjét. Tóth Sanyi kipirult arccal, győzelemhez közeli mámorban vette le a figurát, és úgy mutatta körbe, mintha az maga az egri vár bevétele lett volna a törökök részéről, amely nem történt meg soha.

Ezt a játszmát Péter bácsi elveszítette. Látni kellett volna megtört arcát, amikor Tóth Sanyi csak annyit mondott: - Sakk! Matt!

Látszott rajta, hogy a kudarc nagyon megtörte. Szótlan lett, komorrá vált az arca. A visszavágót, a második játszmát ebben a hangulatban folytatta és Tóth Sanyi megismételte a győzelmet. Aztán ő tette fel Péter bácsi kérdését:

- Akkor most mit iszunk?

Az öreg szomorúan nyúlt a zsebéhez, elővette pénztárcáját és bankjegyek után kutatott.

Tóth Sanyi megfogta a kezét és kérdezte: - Mit kérhetek?

Nem is volt kétséges, hogy a győzelem mit hozott a vesztesnek. Koccintottak, ittak és a hangulat is oldottabb lett.

A vereség óta eltelt már több mint egy év. Volt vagy közel háromszáz játszma és a kocsmá megtanulta, hogy csak egy ember, Ő Péter bácsi teheti fel ezt a kérdést a sakk, matt után: - Akkor most mit iszunk?

Moszkvai út

Tóni bácsinak ott, abban a kis faluban, ahol lakott, a pedagógus szolgálati lakás szűkre szabott udvarában volt egy óriási tyúkfarmja. Ma már nem tudom megmondani hány tojtyúkjá volt, de egy biztos – sok! A tojások jótékony hatását élvezte a család, mert jutott belőle bőven az asztalra, lágyan, keményen, vagy éppen rántotta formájában.

Történt egyszer, hogy a megyében a magángazdaságok körében „tojásgyűjtő versenyt” hirdettek. Aki a legtöbbet leadja, azt elviszik Moszkvába – repülővel – jutalmul.

Tóni bácsi a felhívást megvalósítható ötletnek vélte és tett is érte, ugyanis a felvásárlóhoz, kimagasló igyekezettel hordta a tojásokat. Gyűlt napról-napra. Szám szerint az ezreket is meghaladta. A nagy szám láttán már szinte érezte, hogy a felhők felett repül, fittyet hányva a földi létnek.

Ez az álom aztán valóra is vált. Már fenn ült a TU 104-es fedélzetén és tényleg a felhők felett repültek, amikor a szomszédjától megkérdezte: - Mondd, hány tojást adtál le, hogy győztes lettél? - Egyet sem! – volt a válasz. Tóni bácsi értetlenül csodálkozott, egyben várta a választ is. - Tudod, a felvásárlónak megmondtam, aki viszi leadni a tojást, azt írd a nevemre, én, pedig a kocsmában az ő nevére kifizettem a fröccsöket.

Kupec, kofavilág

Mihály bátyám lehorgasztott fejjel ült a szobában az asztal mellett. Mindenki láthatta, akinek egy picike szeme is van, hogy most mérges. Valahogy kudarcot vallott. Elszámította magát a reggeli újfalu piacon. Régen a kupecség, mármint a lókupecség jól ment, mindig sikeres volt, de most a tyúkos kofaság, az nem neki való. Mert ugye, ha belegondol, fiatalon úgy adta, vette a lovakat, ahogy csak akarta. Nem volt semmi akadály előtte, jó volt a beszélőkéje, az italt sem vetette meg, bírta is. Egy jó üzlet után hamar húzta a kocsmában a cigány a nótáját, de ha megbántották, a bicska is kinyílt a kezében. Többször összeverekedett a kakaskodó legényekkel, de bátorságért ő sem szaladt a szomszédba. Igaz, néha ő húzta a rövidebbet, ilyenkor szótlánul elkullogott, nyalogatta sebeit, de ha felépült, volt haddelhad! A lovak terén jó gazdának tartották. Volt két pár lova, az egyik pár deres, a másik pár szürke volt. Ő úgy mondta mindig, a deres jobban bírja a szántást, a szürkékkel csak boronálni lehet. Azok inkább parádés kocsik elé valók. Aztán voltak olyan futó lovai, melyeket megvett egy vásáron, haza vitte. Egy kicsit megabrakoltatta, kisimította a bordáit, aztán újból vásárra vitte. Ebből jött aztán a haszon, ha sikerült jó üzletet kötni.

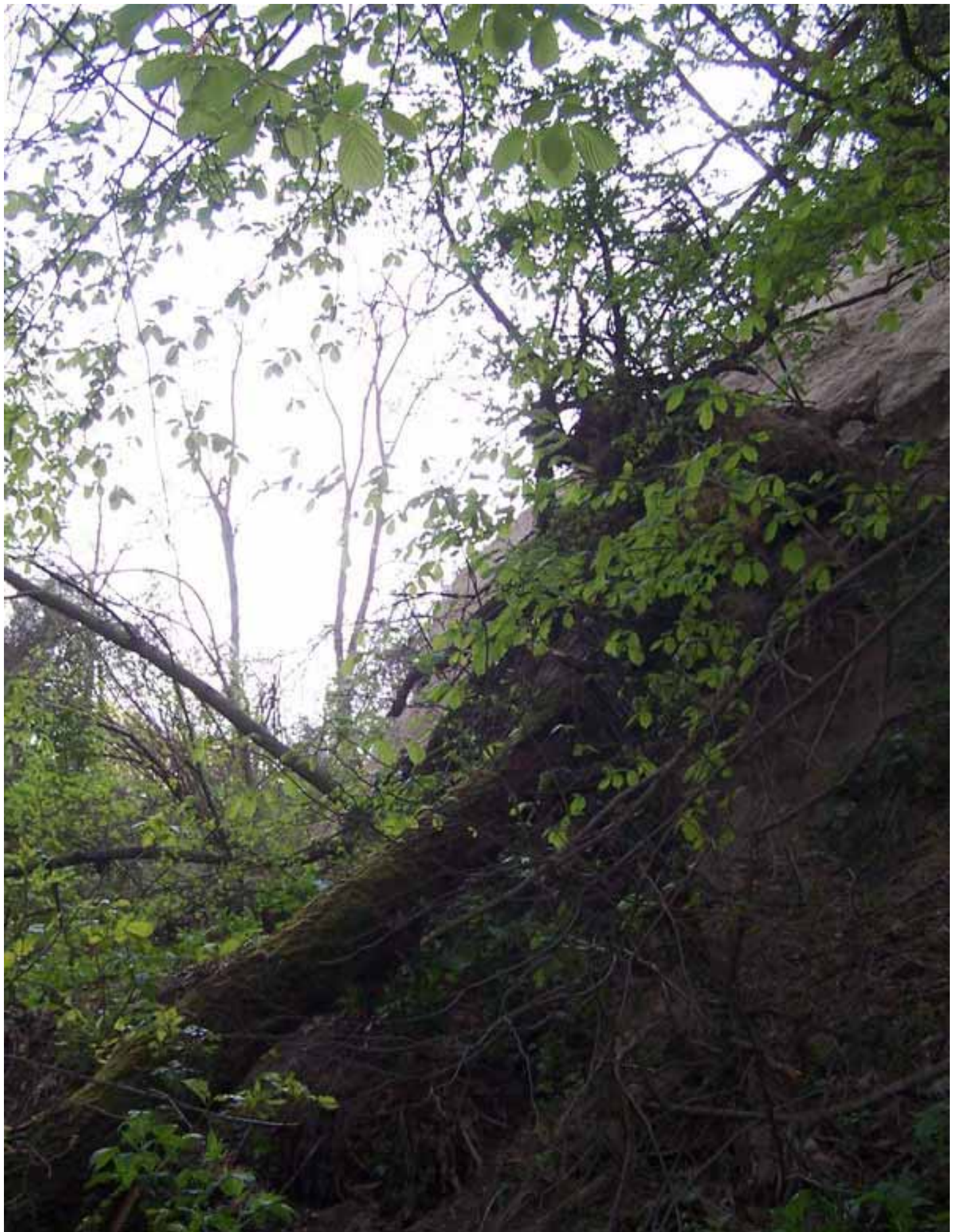
Földje is volt, az apjától is kapott, meg az asszony is hozott. Elvult, gazdálkodott, meg kupeckodott a lovakkal. A maga ura volt, nem szerette, ha parancsolnak neki, még az asszony sem mondhatott soha semmit. Mikor bejött a téesz időszak, akkor is egyenes gerinccel állta a sarat, inkább választotta a nehéz napokat. Mindig azt mondta: - Az a nyikhaj Fütyülős Tóth Béla, ne parancsoljon neki, ne ő mondja meg, mikor kell szántani, meg vetni! Tudom én azt magam is! A téesz világon így szerencsére kívül maradt, sajnos a körülmények azonban, összeszűkültek. A lovaktól is meg kellett válnia, a földből is eladott egy-egy darabot, meg az idő is eljárt felette. Ötven éves elmúlt, amikor Újfaluba, a tejfeldolgozóba került. Ő mindig úgy mondta, a tejporgyárban dolgozik. Üzleti érzékét itt sem veszítette el, mert állandó éjszakás műszakot vállalt, aztán reggel mikor kijött a gyárból, a hóna alatt volt egy zsák, tejpórral tele. A portásoknak este, mikor műszakba ment, leadta a kőbányai behűtött üvegeket, hadd szopogassák unalmukban, nagy semmittevésükben az éjjel. Otthon még a disznók is tejpóros moslékot ettek, gömbölyödtek szépen. Egyszer az egyik olyan nagyra hízott, hogy alig tudták négyen kihúzni az ólból. A böllér így is nehezen fért hozzá. A lóval még korábban volt egy utolsó kalandja. Vett egy lovat, szegény párát alig tudta bevezetni az istállóba, mert tulajdonképpen dögrováson volt. De a kupecség rafináltsággal is jár, gondolta, lesz még ebből jó üzlet. El is adta egy pocsjai cigánynak, mert az lovat akart mindenképpen, de aztán beütött a krah, mert a ló harmadnapra feldobta a patáit. A cigány felesége, meg két nő követelte vissza a pénzt. Nagy patáliát csaptak a kocsmában, a vége az lett, hogy Mihály bátyámat a három asszony alaposan elagyabugyálta. Pár napig ki sem jött a szobából, nem is beszélt akkor sem, meg később sem, erről a dologról. Már pár éve nyugdíjas volt, amikor megint előtört belőle a kupec vér. Mivel nem volt már lova, így az udvarban fogott három tyúkot és a bicikli csomagtartójára erősített dobozba tette, bekerekezett az újfalui piacra, hogy kofaságának szerezzon érvényt. A felesége csak arra lett figyelmes, hogy kora délután Mihály bátyám betolta a kerékpárt az udvarra és a dobozból, a megutaztatott, immár világot látott tyúkokat bedobja az elkerített részre. A tyúkok nagy rikácsolással, repdeső szárnyakkal landoltak a többiek között. Ő pedig mérgesen bebállagott a szobába és szótlánul, a rácsosból töltött magának két kupica pálinkát és ezzel örökre búcsút mondott a kupec, kofavilágnak.

A két öreg

A két öreg, Maca néni és Feribá', már több mint tizenöt éve nyugdíjasok. Ketten vannak a lakásban, egyetlen lányuk férjhez ment. Mégsem férnek el. Maca néni szerint az öreg mindig útjában van, sehol nem fér el tőle, sem a konyhában, sem a szobában. – Mert örökké csak totyorogsz itt! – mondta neheztelve. Az öreg szerint mostanában csak egy emberrel szokott találkozni, az pedig Maca néni. – Akármerre megyek, mindig ő jön velem szembe! Ez már unalmas! Aztán nem véletlen az a mondás, hogy az ember öregkorára újból olyan lesz, mint a gyerek! – Ne horkolj! Ne beszélj olyan sokat! Ne szívd az orrod! Fújd ki! Ne olyan nagy hangon! Kicsit halkabban. Nem vagyok süket! – ezzel neveli Feribá't, nap, mint nap, de az öregem nem fognak ezek a feddéses. Mi is lenne, ha ennek hatására rendbe jönne minden? Mit mondana neki holnap, vagy éppen holnapután? Öreg korára az ember vágyai is elszürkülnek. Ami marad, az is szertefoszlik. Maca néni szokta mondani az öregnek: - A szellentéseid nem röpítenek a magasba!

Az öreg a szellőztetés miatt szokott balhézni, mert Maca néni sűrűn kinyitja az ablakokat, huzatot csinál, hogy jobb legyen a levegő, a bacilusok ne ülepedjenek le. Feribá' ilyenkor zsörtölődik: - Neked olyan házba kellene laknod, ahol nincs ablak, meg ajtó. Jöhetne a levegő! Erre Maca néni csak egyszerűen érvel: - Vegyél fél valamit, mert még megfázol itt nekem! Aztán ápolhatlak!

A kettőjük nyugdíja akkora, hogy abból egy hévízi wellness hétvége sem telne ki. Maca néni mégis mesteri fokon beosztja. Az öregnek csak annyit szokott mondani a nyugdíjfizetési napon: - Te csak üljél, egyenletesen vedd a levegőt, hogy a következő havi nyugdíjat is megkapjuk! Aztán csendben, tovább pörgetik napjaikat.

ÁCS BÓDOG

CSERÉPKÁLYHÁK

Nyugatról, vörös párába burkolózva, a nap még egyszer visszanézett az elhanyagolt rövid téli délutánra. Utolsó sugaraival bíborszínűre maszatolta a felhők alját, kékes árnyékokat festett a havas háztetőkre, házfalak tövébe, a szomszéd kert bokrai közé, aztán magára húzva felhőtakaróját, lassan lesüllyedt a szemhatár alá.

A házak jégvirágos ablakszemeikkel vakon bámultak a növekvő szürkületbe, kéményeikből egyenesen felfelé szállt a füst. A fagyos kék ég alatt megkésett varjak igyekeztek távoli alvóhelyük irányába és az ablak alatti nagy bodzabokron verebek gubbasztottak, mint kövér tollgombócok, csendesen.

Kelet felől nagy léptekkel az alkonyat loholt a házak közé, az utcán egyenként gyulladtak ki a gázlámpák, körjük halvány fényburát festett egy kevéske köd és a járdákon néha egy – egy ember sietett dolga után feltűrt gallérral.

- Hideg lehet odakinn! – állapítottam meg, amint a hall* ablakából a téli világot bámultam, orromat az ablaküvegnek nyomva, de a szomszéd ház ereszeről lógó karnyi hosszúságú jégcsapok és a tetőt borító kétarasos hópaplan is Tél Úr szigorúságáról árulkodott.

Ami a hideget illeti, ezt már korábban is megtapasztalhattam, amikor a kapu nagy rézkilincset nyaltam meg tisztán kíváncsiságból, vajon, odaragad a nyelvem? Odaragadt!**

Egyébként ezt az elmés szórakozást még délelőtt tanultam az iskolában, nagyszünetben, hasonszőrű cimboráimtól, mintegy ezzel is alátámasztva a régi latin közmondás igazságát:

- Non scolae, sed vitae discimus! Azaz, ékes magyarsággal is: Nem az iskolának, hanem az életnek tanulunk!

Báméskodás közben leheletem párás foltot rajzolt az ablaküvegre, melynek aljáról cifra jégvirágok kezdtek felkapaszkodni, figyelmeztetve, tényleg hideg van.

Aztán meguntam a céltalan nézelődést, a hallban nem volt kályha, fázni kezdtem, a rohamosan sötétedő kertben sem akadt több látnivaló, sietve bementem hát szobánkba, s hátamat nekivetve barnamázás cserépkályhánk oldalának, megleégedetten gondoltam:

- De jó meleg...

Nekünk kettő is volt, a nevezetes fűtőalkalmatosságokból, mindkét szobában egy - egy.

No, nem rendkívüli, cikornyás díszítésű barokk szobadísze, csak olyan egyszerű, polgáris, kissé robusztus alkotmány, melynek alakjában elsősorban a célszerűség dominált és csak legutolsó sorban a díszítő elem.

Nyáron, mogorván, elhagyottan álldogáltak szobáink sarkában. Mázas cserepeiken megült a por, hideg oldalukhoz nem támaszkodott senki, legfeljebb én, ha a szülői megnemértés holmi sarokba állást-térdeplést rótt ki rám vezeklésül, azóta már rég elfeledett csínyek megtorlásaként.

Sajnos, ezzel a fenyítési móddal csak Édesanyám élt alkalmanként, jó Atyám mindig a tettek embere volt.

Bezzeg télen! Családunk apraja, nagyja egymást túllícitálva simogatta, ölelgette őket, kisebb nagyobb szolgálatokkal engesztelve mindkettőt a nyári rideg mellőzéseikért.

Bár, igazság szerint, egyedül csak Édesapám tudott maradéktalanul kedvükre tenni, mert ő volt abban az időben a tűzmester, ő gyújtotta meg a lángot nap, mint nap a tűz oltárán, szakértő szeretettel gondozva nyáron mostoha cserépkályháinkat.

Tél vége felé járt már az idő, amikor avatatlan kezekkel magam is megpróbáltam az oltáron fellobbantani a lángot, de ez olyan látványosra sikeredett, hogy sem szüleim, sem én nem felejtettük el – bár a történetek valódi okát sűrű homály fedte. Nagyon sokáig!

Aznap dél körül érkeztem haza, miután nagyon jól szórakoztam szépreményű cimboráim körében a téren, szokás szerint meghógolyózva minden arra járó fiatalabb korú, nőnemű egyedet. Aztán a déli harangszó véget vetett a kellemes elfoglaltságnak, no, meg gyomrunk is megkordult és ki-ki elballagott haza.

Szobánkban barátságos légkör fogadott, derék cserépkályhánk alaposan kitett magáért, de amint megtapogattam sötétbarna, mázas oldalát, csak langyosnak éreztem.

Közben pillantásom rátévedt az alsó ajtócskára – ami a huzatot volt hivatva biztosítani – mert nyitva volt!

Lám-lám, gondoltam, derék tűzmesterünk elfelejtette lezárni, s a huzat kirántotta a kályhában tanyázó meleget. Ezt viszont sürgősen orvosolni kell, folytattam a megkezdett gondolatsort, mert különben estére kihűl a szoba is.

Bepillantva a tűztérbe, a hamu alatt még találtam egy kevés parazsat, gyorsan tettem rá két lapát szenet, aztán csak vártam, hogy fellobbanjon a tűz lángja.

Az ajtót nyitogatva be-belestem kályhánkba, várva a melegítő láng megjelenését, de helyette csak keserű kőszénfüst gomolygott ki, határozott vasúti pályaudvarszagot varázsolva a szobába. Segélykérően néztem körül valami eszköz, vagy szer után, amivel szólásra, akarom mondani lángolásra, tudnám bírni a megátalkodott szénkupacot.

A mentőötlet hamar megérkezett, mert eszembe jutott, kamránkban a polcon van egy üveg, valamilyen folyadékkal, szaga után talán benzinnel - ami biztosan alkalmas lesz a tűz fellobbantására. Pár pillanat, már kezemben az üveg, aztán kinyitva a kályhaajtót – lesz, ami lesz – lottyintottam egy keveset a füstölgő széndarabokra. Sístergő gőz szállt fel, de látszólag egyéb nem történt.

Csalódottan csuktam be a kályha ajtaját, s már indultam volna vissza a kamrába az üveggel, amikor tompa buffanással megemelkedett cserépkályhánk teteje.

No, nem magasra, csak olyan tíz centire, az alatta lévő két sor csempe pedig szétnyílt, mint a rózsza! Mindezek tetejében samottdarabok, barnamázas csempék robajlottak padlón, bútorokon, a kályha belsejében, miközben vastag füst kíséretében sűrű, fekete pelyhekben elkezdett hullani – a korom!

Bevallom földbe, azaz parkettába gyökerezett a lábam. Kővé dermedve néztem a hihetetlen látványt, tulajdonképpen fel sem fogtam mi is történt. Aztán megszűnt a robaj, szegény cserépkályhánk darabjai nyugalomba jutottak, ki ágyon, ki asztalon, parkettán. Csak a sűrű fekete hóesés nem szűnt meg és szép egyenletesen beborított mindent.

Kárvallott cserépkályhánk meg úgy nézett ki, mint Eger vára – az ostrom után!

Önkéntelenül töröltem meg szemem, homlokom, nem is sejtve, hogy ezzel a mozdulattal jelentős mennyiségű kormot kentem szét ábrázatomon, igazán ördögi külsőt kölcsönözve szegény fejemnek... Bár a „festés” nagyon illett a helyzethez!

Az ijedség csak ezután kezdett kiütközni rajtam, de azt sem tudtam hirtelen, mihez is fogjak. Mivel a „romok” még mindig úgy füstölögtek, mint egy találatot kapott óratorony, először a maradék parazsat szedtem ki vödörbe. Ettől aztán olyan sűrű lett a füst a szobában, mint Londonban a köd egy szép őszi éjszakán. Elkárhozott lélekként kóvályogtam a homályban, nekimentem széknek, asztalnak, s még a nagy baj közepette is eszembe jutott a székely anekdota:

- Három ablak... hat kemence... ajtó sehol sincsen.

Aztán, hogy valamelyest ritkult a koromeső, megtaláltam az ablakot, szellőztetni is sikerült – szomszédaink a sűrű füst láttán majdnem kihívták a tűzoltókat – s én szívszorító ijedséggel kezdtem összegyűjteni hadirokkant cserépkályhánk széthullott alkatrészeit, gondosan ügyelve, egyetlen egy se hiányozzon!

Ahogy a kormos csempéket rakosgattam, vártalanul eszembe jutott a kályhás, aki a közelben lakott, erre csapat - papot otthagya, rohantam segítségért. Nem is csalódtam, mert kétségbeesett rimánkodásomra csak megszánt a cserépkályhák derék alkotója, s rögvest indultunk is hazafelé - a tetthelyre!

Ahol megtekintve a „háborús övezetet” azért feltett egy indiszkrét kérdést a történeteket illetően, ám én, kereken és férfiasan bevallottam, a kályha csak úgy egyszerűen fogta magát, s – felrobbant!

A mester érthetetlen szavakat morgott a fogai között, majd a romhalmazra pillantva, sajnálkozva jelentette be:

- Ezt bizony újra kell rakni!

És közben úgy ténfergett a romba dőlt fűtőalkalmatlanság körül, mint szegény hozzátartozók a gazdag rokon ravatalánál, mert éppen azt találgatják, vajon... mennyi is lesz az örökség?

Hogy mikor? Hát... a napokban sor kerülhet rá. - mondta a cserépkályhák doktora, azzal elköszönve magamra hagyott az áldozattal. Férfiasan bevallom, nekem, a derék kályhás tevékenysége óriási csalódást okozott, mert még a nagy riadalom közepette is úgy gondoltam, valamilyen egyszerű varázslattal pillanatok alatt helyreállítja a romba dőlt kályhát.

Egy darabig egyedül tébláboltam ide-oda a kormos törmelék halom mellett, próbáltam összeszedni a töméntelen kormot, ami nagyon kilátástalan vállalkozásnak tűnt – s közben rettegve vártam haza szüleimet!

Azt mindenesetre keményen és férfiasan elhatároztam, arról a bizonyos üvegről, tartalmáról szerencsétlen tűzgyújtási kísérletemről mélyen hallgatok, úgy eltemetve a dolgot tudatom legaljára, hogy soha senki meg ne találhassa!

Késő délután végre hazatértek szüleim, de amint beléptek a szobába, „szó bent szakad, hang fennakad” s mindketten a bibliai Lót feleségéhez hasonló tartásba merevedtek az ajtóban pár pillanatra.

Jó Atyámat annyira megviselte a szoba „harctéri” látványa, hogy még nyakon verésemről is megfeledkezett, pedig ennyit legkevesebb megérdemeltem volna – saját megítélésem szerint is!

A félig - meddig sokkos állapotba került családfő hiányos ismereteit a történekről nem akartam további idegborzoló részletekkel kiegészíteni, ezért kerek – percc beismertem, hamarabb lezártam kályhánkat, mint kellett volna és a fejlődő széngáz berobbanása okozhatta a szörnyű katasztrófát. Mondanom sem kell, ezt a mesketét a kályhás diagnózisából merítettem, de szerencsére – bevált!

A család főtűzmestere a törmelékhalomban matatva azért megpróbált némi felelősséget nyakamba sózni, kormos ábrázattal szónokolva:

- Igazán lehetett volna annyi eszed... hogy megnézd a tüzet... mielőtt lezárod a kályhát!

Szem előtt tartva az ősi közmondás bölcsességét, miszerint hallgatni arany, nem kívántam az egyre feketébb családfőt felvilágosítani, mennyi eszem is volt!

Aztán már csak a romeltakarítás maradt hátra. Ténferegünk a szállingózó koromban, miközben arcunk színe szép feketére változott, nyeltük a port, a hideg füstöt, s úgy éjfél körül járt már az idő, mire, úgy - ahogy rendet raktunk.

Pár napig kályha nélkül maradtunk, de szerencsére a másik szobában épen maradt a nevezetes fűtőalkalmatosság és enyhe télvége lévén, nem fáztunk. Aztán jött a derék kályhás mester, s hamar újjáépítette felrobbantott kályhánkat, amely még sok évig szolgált minket erőben, egészségben.

De tűzgyújtási szándékkal nem merészkedtem közelébe - soha többé!

A nagy titkot pedig szigorúan őriztem tovább magamban, mint hétpecsétetes megőrizni valót.

Ám szívem éjszakánként nehéz dobbanásokkal emlékeztetett az átélt szörnyű ijedelemre – nagyon sokáig!

Valamikor aztán, idő jártával, már meglett férfiként, apaként, mégis elmeséltem Drága Szüleimnek, „akkor” mi is történt valójában, úgy gondolva, régen elévült már a dolog és nagyokat nevetgélünk a kormos történeten.

- Per amorem Dei! – szörnyülködött még utólag is ijedtében latinul Édesapám a benzines üveg hallatán.

- Remélem, azt tudod... édes fiam... abban a pár másodpercben, amikor a kályhaajtót becsuktad... Mária kötényében voltál... szőröstül, bőröstől... Szerencsére!

És hiába telt el már sok-sok év azóta, a kései beismerés mégis alaposan meglepte az öreg „tűzmestert.”

Az évek gyorsan elrohantak mellettünk... Felnöttem, más vidékére kerültem az országnak, szüleim is lakhelyet változtatta, s többé már nem is jártam abban a nevezetes lakásban a Batthány tér 3. alatt

Így aztán azt sem tudom, állnak – e még azok a legendás cserépkályhák hajdani szobáinkban, s hordja – e még valaki ütött – kopott szeneskannákban a pincéből a tűzrevalót...

Ám képzeletemben, s álmaimban – igen!

Hideg téli éjszakákon, amikor a telihold báméskodik be kerek képpel a ritka redőnyön át a szobába, néha halkan roppan a parketta... mintha járkálna rajta valaki...

Pattog a tűz a cserépkályhában és halvány fény szűrődik ki az alsó ajtócskán... mert nyitva van...

S az öreg tűzmester időnként megnyitja a kályhaajtót, arcát vörösre festi a tűz fénye, halkan morog valamit, talán azt, még mindig nem égett le... Aztán csak vár türelmesen, hogy lezárhassa végre a szellőzőajtót.

Nehogy megint felrobbanjon... az a cserépkályha!

* Még „hall” is volt szombathelyi lakásunkban, pedig szegények voltunk, akár a templom egere!

** Azt hiszem, hasonló korú sorstársaim mind kipróbálták ezt az elmés szórakozást.

SZÁJBELY ZSOLT

A vén tölgyek árnyékában

- Hiszek neked! Minden szavadat elhiszem, akárha tündöklő, isteni ígék lennének! Ó, igen! Elhiszem, hogy őszintén szeretsz engem! - mondta a leány, majd így folytatta: - Tudom, hogy holnap is ugyanígy lángol majd értem a szíved, és azt is tudom, hogy midőn élted az ősz színeit ölti magára, még mindig az én orcám lebeg majd szemeid előtt!

- Drágám! - szólt az ifjú ember - Én is lángolok majd érted, mint a tűzbe vetett rőzsék, még akkor is, ha vörös hajadat szürkére festi majd az idő. És ha már testedből elillant a fiatalság szelleme, az én szememben még mindig gyönyörű leszel, gyönyörű, mint a fürge patakok vizén csillámló, pajkos holdfény!

A leány hangja ekkor váratlanul elkomorult, és reszketve ejtette ki e szavakat:

- Akkor is szeretsz majd, mikor testem mozdulatlanul fekszik majd a föld dohos mélységében és csupán hideg csontjaimat ölelhetnéd magadhoz?

A fiú megdöbbsent hangon válaszolt:

- Drágám! Ne beszélj most a halálról, hisz még ifjú vagy, mint a tavasszal szirmot bontó virágok a hajnal-harmatos réteken! De ha majd eljő az óra, és a halál téged ragad el elsőnek, emléked eleven képként él majd tovább bennem, egészen addig a percig, mikor szemhéjaim örökre lezárulnak, s újra találkozhatunk a vén tölgyek árnyékában!

- De ha már emlékezeted fakó lesz, és remegő kezeiddel hiába kutatod a megélt évek kincseit, akkor engem is magával ragad majd a borzalmas felejtés? - kérdezte könnyeivel küszködve a leány.

Az ifjú nagyot sóhajtott és így felelt:

- Eloise! Te mindig csacsiságokat beszélsz! Minden élet rövid ahhoz, hogy beválthassuk legtöbbször elhangzott fogadalmunkat, mely szerint örökké szeretjük egymást! Én csupán azt ígérhetem, hogy amíg itt, e földön létezem, teljes szívemből szeretlek majd téged, egy életen át!

- Egy életen át! - tűnődött a lány - És mégsem örökké...

- Elégedjünk meg azzal, amink van. De túl szép ez a tavasz és mi túl fiatalok vagyunk ahhoz, hogy a halálról és az elmúlásról beszéljünk. Örvendjünk inkább egymásnak, és örvendjünk ifjúságunknak! - szólt a fiú, majd megfogta a leány kezét, s együtt eltűntek a vén tölgyek árnyék-kupolája alatt...

A bátor álmodók

1.

A könyvek betűrendben sorakoztak a polcokon, mind aranyozott ábrákkal díszített bőrkötésben. Amikor a Nap már kissé alacsonyabban állt, és a rekkenő déli hőséget fölvaltotta a közelgő esőzések fuvallataitól kicsit hűvösebbé lett délután, a fény mindig beette magát annak az ódon tükörnek a belsejébe, amelyet Lord Cavendish, londoni költő és arisztokrata hozott egy egyiptomi tartózkodás emléktárgyaként, valamikor az 1870-es évek vége felé.

Sok ember megfordult már ebben a magányos, egykor hírneves könyvtárban, legtöbbször olcsó romantikus regényeket olvasgatott, ám olykor komolyabb olvasnivalók után érdeklődő emberek is felbukkantak, sőt a turisták is szívesen betértek ide, így évente több alkalommal idegenből érkezett emberek kezébe kerültek nemzeti drámaíróink utánozhatatlan kötetei, és a sok vándorlelkű ember feloldódhatott a szerelmi intrikák és a hatalom utáni vágyakozás olykor vérgőzös tragédiáiban.

Egy napon, valamikor 1955. augusztusában, betoppant szent magányomba Raul Martinez, aki gyermekkori cimborám volt. Sok mindentről szó esett köztünk: fiatalkori emlékek apró csónakjain eveztünk és kacagva neveltünk azokon a bolondos gyermekeken, akik egykoron mi voltunk. Ahogyan boldogan hallgattam Raul szavait, magam sem tudom milyen tudattalan erők irányították gondolataimat, de eszembe ötlött egy múlt homályába veszett közös tervünk. Hatalmas felfedező utakat akartunk megtenni. A tervünk az volt, hogy Ushuaia-nál vízre szállunk, és a Drake átvonulóján áthajózva, a Scotia-tengeren, majd az Atlanti-óceánon fölhajózunk egészen Salvadorig. Ez a terv azonban, mint oly sok gyermeki elme által elképzelt kaland, legnagyobb sajnálatunkra, sohasem valósult meg. Pedig gondolatban már kíméletlen csatákat vívtunk az óceánok hatalmas szörnyetegeivel, gigászi polipok karjaiból menekültünk, és tudatunk kiterjesztésével bebarangoltuk az egész földgömböt! - Figyelsz te rám? - kérdezte Raul, mire elmeséltem neki, hogy mi jutott eszembe közös múltunk emlékeiből. Ezen jót kacagtunk, pedig az emlékeket tisztelni kellene és némán áldozni oltáruk előtt egy soha vissza nem térő percet az életünkből.

Majd hirtelen ránk zuhant az a megmagyarázhatatlan hallgatás, az a furcsa érzés, amely azokban a percekben keríti hatalmába az embereket, amikor világossá válik előttük, hogy az, akivel ez idáig beszélgettek, akivel kacagtak, mi több, közös emlékeken mosolyogtak, valójában egy idegen, akit csupán az emlékezés hatására tekintünk barátnak, és valójában nem is neki örvendünk, hanem annak a kisgyermeknek, akivel egykor kalandos álmainkat szövögettük. Egy könyv lapjait akármikor fölnyithatjuk, ha éppen elfelejtettük a régebben írtakat, vagy ha élvezetes perceket okoztak számunkra, de az élet és az idő lapjait már nem lehet így visszaporgetni.

Aztán megtört a némaság. Sok minden elhangzott Raul szájából, és persze az én számból is. Többnyire hétköznapi dolgokról beszélgettünk, egyetlen dologról hallgattunk csupán: arról a sok évről, arról a nagyon sok hónapról, arról a rengeteg napról és arról a megszámlálhatatlan óráról és percről, amíg magányunkba burkolódzva éltük életünket. Majd Raul rám nézett, szemében különös fények játszottak, megragadta a kezemet, és így szólt:

- Most mennem kell. Keress majd meg egyszer, és beszéljessünk még többet, hisz' lenne miről, de az idő most nem alkalmas egy kiadós baráti csevejre.

Egy papírdarabra felírta a címét. Mosolyogva bólintottam, és amikor kilépett az ajtón, már biztos voltam benne: mindörökre elbúcsúztunk egymástól, és útjaink, mint a villámtól sújtott fatörzsek, megmásíthatatlanul szétváltak...

2.

Hatalmas magasságokba repítettek a hullámok. A csónakot, amelyben ültem, szinte apró játékszerként mozgatta a víz. Különös égi jelenségnek lehettem szemtanúja! A Nap szinte úgy izzott az égen, mint egy perzselő tűzből frissen kiemelt kard, ám valahogyan mégsem éreztem, hogy melegítene. A víz olyan hideg-kék volt, mint felhőtlen nyári napokon az Atlanti óceán vize Déli-Georgia szigetéről nézve. Próbáltam rájönni, hogy mit is kereshetek én ebben a batárban. Képzeletem pennájával lehetséges célokot rajzoltam zaklatott elmém papírlapjaira, de valahogy mindegyik hihetetlennek tűnt. Az egész helyzet lehetetlennek és abszurdnak hatott, ám legfőképpen az lepelt meg, hogy nem emlékeztem indulásom pillanatára sem! Az égen boldogan vívjugva szálltostak a sirályok, a habokból néha apró halak ugrottak fel, és úgy ragyogtak a Nap fényétől, mint az apró ezüstérmék. Aztán hamarosan feltűnt előttem a hely, ahová meg kellett érkeznem!

Széles partszakasz nyújtózott előttem, a hófehér homokon mesésen csillámlottak a Nap fény-csókjai. Lehunytam szemeimet és a képzelet szellőjével gyorsan a partra juttattam csónakomat. Mikor kiléptem a szárazföldre, már föl voltam rá készülve, hogy a homok forró lesz, ám legnagyobb meglepetésemre sem forróságot, sem hideget nem éreztem! A pálmafákon boldog tukánok rikoltoztak, és a lábaim alatt apró, ám villámgyors rákok meneteltek, mintha valami rejtélyes cél hajtaná őket, egy olyan ősi gondolat, amelynek lényegét már réges-régen elfelejtették. Éreztem, hogy szűz földet taposnak lábaim. Ezen a helyen, előttem, még nem járhatott ember, hisz' minden olyan érintetlennek tűnt, hogy egy percre az jutott az eszembe: a Paradicsomban vagyok! Ezen gondolatomat félhangosan ki is mondhattam, mert váratlanul egy hang szólt hozzám:

- Nem barátom, ez nem a Paradicsom, ez annál sokkal tökéletesebb hely!

Ismerős volt ez a hang. Meglepetten az irányába fordultam, és megpillantottam Raul-t! Arcán boldog mosoly honolt, szemeiben pedig megmagyarázhatatlan csillogás.

- Hol vagyunk most Raul? Mi ez az egész? És Te mit keresel itt, és ami a legfontosabb: én mit keresek itt? - kérdeztem megdöbbenve.

- Már nem keresek semmit sem, ahogyan Te sem keresel, barátom! Ez a hely, maga a Boldogság! Ez a hely, maga a Szabadság! És minket arra ítélte a Sors, hogy itt legyünk, az idők végezetéig. Mondd csak: nem csodálatos? Nézz körül! Ez az én boldogságom! Ez az én világom! Ez az én álmom! Ami egykor szétvált, most újra összefogja a Képzetet! - szólt, és hangosan nevetett, és arcomba játékosan fehér homokot szórt...

3.

Egy hatalmas villám ébresztett fel álmomból. Meglepetten néztem magam elé és eldöntöttem, azonnal felhívom Raul-t, bár jól tudtam, hogy éjszaka van. Talán örülni fog neki, ha hallja a hangomat, gondoltam és a telefonkagylóért nyúltam. Ekkor, egyetlen perc alatt, lebényt a döbbenet!

A telefont, a kezem és az ágyamat, mint valami mesebeli varázspor, vastagon belepte a hófehér homok. Izgatottan megragadtam a telefont, és feltárcsáztam a számát. Háromszor kicsengett, majd hallottam, hogy Raul beleszól a kagylóba:

- Ugye holnap is eljössz drága barátom?

Odakint szakadt az eső. A szél feltámadt és ismeretlen határokon túlra repítette döbbenetemet, furcsa és megmagyarázhatatlan partokra, ahol, mint eltűnt idők emlékezetében feléledt reménysugarak, fénylő, hófehér homokszőnyegen találkoznak egymással a bátor és vakmerő álmodók...

HÖRÖMPŐ GERGELY

“ Szilánkok”

A természet

Külön, hogy természet: olyan nincs.
Ez az emberek tévedése.
Különszakítottuk a szálakat,
nem férünk így a nagy-egészbe.

Arany középút

Csak annyit lopj,
mi belefér zsebedbe,
mert a többlet
az kipotyog.
Csak annyit hazudj,
amit megjegyezhetsz,
mert fülön fognak
majd a holnapok.

Bukás

Hazugság volt
az egész életünk,
pedig mindig
az igazságra vágytunk.
Igazul éltünk,
hazudtak nekünk,
s ártatlanként ez lett
dupla halálunk.

PRIBOJSZKY MÁTYÁS

Leon, a tatai vár szelleme

Leon megjelenik
Mese felnőtteknek

(Ami a helytörténeti előadásokból mindig kimarad)

Biczó Pál 75 éves, nyugdíjas éjjeliőr megállt pihenni keveset a lovas szobornál, amit “tatai Diána”-ként ismernek az emberek. Korán beköszöntött hűvös őszi sötét éjszaka volt, közel az éjfélhez. Hátát nekitámasztotta a lovas szobor hideg lábához és nehezen, kínzó mellel köhögött egy sort. Legszívesebben leheveredett volna a fűbe, de a hűvös, nyúlós őszi időjárásban, a hideg szélről fázva nem volt kedve sokáig kinn tartózkodni a szabadban. Fáradt is volt már, most éppen a gimnázium alatti híres, legendás mamutlyuktól érkezett vissza, pedig csupán a lovardáig kellett volna mennie, de biztos akart lenni: minden rendben van-e. Éjszakai szolgálatának ez volt az első külső körútja, és fájós, visszeres lábai nehezen bírták a járást. Fázott, éhes is volt. Előkotort egy cigarettát, kínos-keservesen rágyújtott, de rögtön köhögni kezdett tőle.

– Igaza van az orvosnak! – mormogta – abba kell hagyni a dohányzást, mert a végén itt fullad meg tőle a tó partján. Már-már eldobta, de győzött a szenvedély. Lassan elballagott kedvenc pihenőhelyéhez, az öreg, óriás platánhoz, sóhajtva lerogyott a padra, előtte, közel a parthoz, ott sötétlett Keresztelő Szent János szobra a csöppnyi hattyúpihenő szigetekcskén. Hattyúpihenőhhhhh - a tó vize halkán, sejtelmesen csobogott, szellő is alig borzolta, csak itt-ott villant fel a víz tükrén egy-egy elmosódó, homályosan imbolygó csillagocska. A cigaretta elégett, gondosan eltaposta, majd fogta a botját és rátámaszkodva, nagyokat nyögdecselve elindult, visszatért a várba, hogy ezzel be is fejezze első, kötelező nagy külső körútját. Még egy ilyen hosszú, külső körútja lesz, valamikor hajnal tájt, amikor úgyis rátörne az álmoság. Addig el lesz valahogy - gondolta, nem sejtve, mi vár rá.

*

Az ajtón belépve átláthatatlan sötétség, süket csönd fogadta, igyekezett kikerülni a földszinten kiállított mindenféle, kődarabokat, amik az ásatásokkor kerültek elő a földből. Botjával tapogatózott a vaksötétben. Végre elért a az emeletre vezető kacskaringós lépcsőig. Fenn valami kiállítás nyílt a hét elején, ezért még oda is fel kellett sántikálnia, körül nézni, holott ilyenkor, éjszaka még ellenőrizni se szokott jönni senki, nemhogy kósza látogató, különben is bezárta maga mögött a bejárati ajtót, kétszer fordítva rá a hatalmas kulcsot. Az egész épületben riasztóan, kísértetiesen kongó volt a csönd, minden lépésének hangját felnagyítva verték vissza az ölnyi vastag, ódon kőfalak.

– Ha véletlenül elesnék, reggel találnának meg! – gondolta kissé megijedve a valóságtól, holott Biczó Pál nem volt gyáva ember, a katonaságnál a háború alatt, még vitézségi éremmel is kitüntették, most se félt, csak a dermesztő csönd és az egyedüllét hatott rá nyugtalanítóan. Valamiért szorongató, rossz előérzet lett rajta úrrá, de nem tudta, mi váltotta ki belőle a rossz érzést.

Miután körbejárta fenn az összes termet, visszabotorkált a lépcsőhöz.

– Nem kellett nagyon összeszorulniuk ezeknek a hajdani uraknak, elérték kényelmesen, mégis örökké marták egymást. – dűnnyögte magában – Micsoda élet lehetett itt, az anyjuk keservit! – morogta visszaindultában, már a lépcsőn.

Ám alig tett meg egy-két métert, amikor feltűnt, hogy szokatlan fényesség borítja lábainál a lépcsőfokokat.

– De hiszen fel se kapcsoltam a villanyt! – csodálkozott – vagy netán mégis bejött valaki? Vagy tévedek és mégis villanyt gyűjtöttem? Eh, csak képzelődöm!

Aztán, ahogy a fejét forgatta, rájött, hogy a fény mögüle jön, az emeletről.

– Úgy látszik, tényleg felkapcsolva hagytam a villanyt. – mérgeződött, s már fordult is vissza, hogy lekapcsolja a világítást, de a látványtól, ami eléje tárult megbénultak a lábai. Fenn, éppen a legfelső lépcsőfokon hatalmas, rendkívül magas, vakítón világító alak állt, szétvetett lábakkal, jókora kardra támaszkodva, és szúrósan meredt az öregemberre.

Biczó Pali bácsi kis híján elájult. A fényben még az arcát is tisztán láthatta a világító alaknak: bozontos szakállat és áll alá erő hosszú bajuszt viselt. Parancsolón, zordonan tekintett alá. Lehetett vagy két és fél méter magas és olyan széles vállalai voltak, mintha a szekrényt is magára öltötte volna. Ismerős volt a kinézete, úgy rémlett, valamelyik ősi, családi festményen már látta az ábrázatát, vagy ha nem ezt, hozzá hasonlót.

S ekkor az alak megszólalt. Mennydörgésszerű hangja úgy zúgott végig a vén falak között, mintha kardpengék özöne csapott volna össze.

– Jer közelebb, ember! Nem kell félned!

– Igenis! – lehelte Pali bácsi, egész testében remegve, s ekkor fedezte fel, hogy a szellem alak nem a lépcsőn áll, hanem jó fél méternyire felette lebeg, ezért tűnt olyan hihetetlenül magasnak.

– Ki vagy, ember, és mit keresel itt éjszaka? Hol az őrség, katonaság?

– Biczó Pál a becsületes nevem, Szellemuraság, és az a dolgom, hogy éjszakánként vigyázzak a várra és a környékre. Éjjeliőr vagyok.

– Miért neked kell őrizned a várat? Mire való a várórség? Küldd ide a várkapitányt! Miért nem térdelsz, ha hozzád szólok? Térdre, jobbágy! Térdre!

– De hiszen térdepelek, uram. De jelentem, nincs már se várórség, se várkapitány, se jobbágyság, hála Istennek!

– Az hogyan lehetséges? Micsoda bolond világban élsz te, ember? Hogy is hívnak? Milyen nevet mondtál?

– Biczó Pál a nevem, uram.

– És milyen rangban vagy? Nem hallottam ilyen nevet az uradalomban. Közvitéz, esetleg rangos, bár egyiknek sem látszol. Ki alatt szolgálasz? És ha örködsz, miért nem viselsz kardot? Mi az a kezedben?

– A város szolgálatában állok, uram. Amit a kezemben tartok egy közönséges akácfabot, arra támaszkodom, mert a lábaim, bizony nehezen bírják a mászkálást. Rangom pedig nincs, ma már nem léteznek grófok, bárók, hercegek.

– Hányadik évet írunk most, Biczó Pál?

– Az úrnak 2007. évében élünk uram. Október közepe van. Közeledik az ősz. Egyre hűvösebb, esősebb az idő.

– Mennyit mondtál? 2007?! Olyan sokáig rejtőzködtem volna? Igazat beszélsz, vagy tréfálkozni mersz velem, paraszt? Vigyázz, mert egy lehelettemmel kioltom az életedet!

– Pontosan annyi év van, amennyit mondtam, jó uram. 2007.

– Ki uralja most a várost?

– Bretényi János a neve, uram.

– Bretényi..., Bretényi... nem emlékszem ilyen névre. Az Esterházyakhoz tartozik? Netán a király helytartója?

– Bretényi János úr Tata város polgármestere, uram.

– Az mit jelent? Mit jelent az, hogyogyMiMMMMMmMmmAAA polgármester? Beszélj velem értelmesen! S miért mondd az uradalmi birtokot városnak, amikor csak közönséges mezővárosi rangja van.

– A polgármester olyan ember, uram, akit az emberek azért választanak, hogy irányítsa a várost. Gondolom, olyasmi, mint egykoron a bíró lehetett. Egyébként Tata 50 éve kapta meg a városi rangot, a Tóvárossal együtt.

– Hát ne gondolkozz! A város vezetésére ott van a földesúr, a bíró is neki engedelmességek, elvégre az uraság jelöli ki bírónak.

– Sajnálom, hogy ismét ellent kell mondanom, uram, de se földesurak, se Esterházyak nincsenek már. Nekik még időben sikerült külföldre menekülniük. Úgy hírlík, jól megvannak, nem szűkölködnek semmiben.

- Na, és a török seregek? Ők most merre vannak? Talán ők sincsenek már?
- Vannak törökök, nagy uram, de már nem olyan veszedelmesek, mint régen, szegény kis ország lett az, nem háborúznak senkivel, örülnek, ha őket békén hagyják. De, engedd meg, uram, kit tisztelhetek fényes személyedben?
- Ejnye, hát már rám se ismernek a maiak? Ennyire megfélelkeztek rólam? Tudd meg hát, én Leon gróf vagyok, az akit, amikor öreg nagybátyánk, József gróf haldoklott, megmérgezték az örökség miatt, s még a nevem is törölték a családfáról, hogy az utókor ne is tudjon a létezéséről, de a szellemem azóta sem hagyta el a várat. Itt vagyok, őrizem a falakat, bennük lakom, várom a megfelelő alkalmat, hogy bosszút állhassak, egy pillanatra se hagytam el a várat, ahogyan élő emberrel sem találkoztam soha, igaz, nem is hiányoztak. De mondd csak, miként lehetséges, hogy a rokonaim nem itt élnek, hanem külföldön? Azt mondtad, elmenekültek. Ki elől kellett menekülniük, s miért? Össze-vissza beszélsz. Nem értelek. Válaszoldj értelmesen! Halljam!
- Pontosan beszélek, méltóságos Szellem úr, az igazságot mondom szó szerint. Bizony, menekülniük kellett, mert bejöttek az orosz katonák, akik valamiért nem szívelték az arisztokratákat.
- Nem érted te, Biczó Pál a politikát A Romanovokkal a mi családunk mindig jó barátságban volt.
- Nem tudhatod, uram de már Romanovok sincsenek. Megölték az egész családot, Kivégezték 1917-ben, a gyermekeiket, sőt még néhány szolgájukat is.
- Miket beszélsz? – hördült fel a szellem, s egy lépésnyit előbbre libbent. Pali bácsi szűkölve lapult a lépcsőhöz. – Jól gondold meg, szegény ember, miket mesélsz! Kivégezni a cár öfelségét?! Ez létezhetetlen! Ki merne ilyet tenni? Remélem elfogták, és megbüntették a gyilkosokat?
- Nem foghatták el, mert akkor azok az urak voltak hatalmon, akik a kivégzést elrendelték. Forradalom tört ki Oroszországban és a nép vette át a hatalmat.
- Nép! Ostobaság! A nép nem uralkodhat, mert ahány ember annyi érdek. Mindig kell egyetlen, kemény, központi, bölcs uralkodó akarata. S az nem lehet más, mint a király, vagy a cár. Aki kivégeztette a Romanovokat, mindegy, minek nevezzük, kiféle, miféle? Megérted ezt, ember?
- Én megérteném, uram, csak az élet nem érti, az halad a maga útján, és jönnek egymás után a változások. A történelem folyamatosan változik.
- Vigyázz a szádra, Biczó Pál! Túl sokat beszélsz! Ne merészelj feleslegesen szájaskodni velem! Én művelt, írástudó ember vagyok, de az én türelmemnek is van határa.
- Megbocsáss, uram, tudom, mit beszélek, de engedelmeddel, magam is írni, olvasni tudó ember vagyok, bár nem nagyon művelt.
- Micsoda? Te tudsz írni, olvasni? Hogyan lehetséges ez? Ki tanított? A pap, vagy a kántor? Mi a neve? Ismerni akarom! Kinek az engedélyével tanultál meg írni, olvasni?
- Manapság minden gyermek és felnőtt tud írni, olvasni, számolni, uram. Kötelező iskolába járatták a gyerekeket 6 éves koruktól, így írja elő a törvény. Apám, anyám is írástudó volt, sőt az ő szülei is.
- Hm! Ez meglep, de nagyon helyesnek tartom, Bár nem feltétlenül jó, ha az alja nép megokosodik. És mondd csak, az apródok hol tanulnak?
- Akiket te apródoknak nevezel, uram, azok egytől-egyig katonai iskolába, akadémiára járnak, ott tanulják a haditudományokat. Tiszt lesz belőlük. Ott tanulják a hadi tudományokat.
- Például a kardforgatást?
- Nincs már kardforgatás, uram, a kard kiment a divatból, nem használják a csatában a katonák. Csak a gyerekeknek vannak kardjaik, fából faragva, játékszerként.
- Az lehetetlen, kard nélkül az ember nem ember
- Sokkal kegyetlenebb fegyverek vannak mostanság, uram, amik ellen a kard mit sem érne.
- Most a szellem gondolkodott el. Lehet, hogy kár volt annyi évszázadon át elhúzódnia? Sok mindenről lemaradt, ami fontos lehet, s azokat nem ártana pótolnia. Vagyis, emberi alakot kéne öltenie, hacsak néhány napra is, megszegve ezzel azt a fogadalmát, hogy elkerüli az élőket. De muszáj ismernie a világot, ha tenni akar valamit!
- Szükségem van a testedre, Biczó Pál. – mondta ki nagyon nehezen.
- Nem sokra mennél vele, jó uram. – válaszolta megdöbbenve az ember. – Az én testem már kopott, vén, elhasználódott, öreg is, beteg is, hamar terhedre válna.
- Az nem a te gondod. A dupláját kapod a testedért. annak a kincsnek, amit hamarosan látni fogsz.

– Sajnálom, nagyuram, a testem nem árucikk. Nem eladó!

– HHaHHHHH Van fiad? Add nekem az ő testét, az sem baj, ha még gyermek.

– Annyi pénzed még neked sincs, uram, hogy a fiamat megvásárolj. Az úr adta, csakis az Úr veheti el tőlem.

– Na, jó, hagyjuk ezt, látom, ebben nem tudunk egyezsége jutni, inkább térjünk vissza a cár őfelségének és családjának históriájához. Szóval, hogy is volt az? S mondd, ki volt a vezére annak a forradalomnak, amiről beszéltél.

– Több vezére is volt, uram, és egymással is veszekedtek.

– Na, látod!

– De volt kettő, akiktől a többiek is féltek. Az egyiket hívták Leninnek, a másik egy hajdani papnövendék volt.

– Lehetséges, hogy róla hallottam annak idején, még éltemben, sokszor emlegették a társaságban. Ugye, Raszputyinnak hívták? Hallottad ezt a nevet? Persze, hol is hallhattad volna! Nem a te dolgod.

– Óh, nem így van, uram, engedelmeddel, nem róla van szó, ismerem ezt a nevet, tanultam az iskolában, ám őt is megölték az arisztokraták. Akiről én beszélek, az Sztálinnak nevezte magát, igazi neve Dzsugasvili, és grúz származású volt, még csak nem is orosz.

– Most ki a te földesurad? Kinek szolgálasz?

– Nincsenek már földesurak, méltóságos Leon gróf úr. Aki gazdálkodik, az a saját kis földjén teszi, bár igen nyomorogva. A nagy uradalom az állam tulajdonában van, s kis részben a városé.

– Na és te, ember, miből élsz? Neked mennyi földed van?

– Nincs földem, uram, nem is vágyom rá, nyugdíjas vagyok.

– Nyugdíjas? Az mit jelent? Újmódi szavakat használj. Beszélj érthetőbben!

– Amíg az ember teljes erejében van, és dolgozik, minden fizetéskor levonnak egy bizonyos összeget, és idős korában abból tartja el az ország. Az állam gondoskodik az öregekről, de a mi pénzünkből.

– Az állam mi vagyunk, a főnemesség, az arisztokrácia, a jobbágyok, zsellérek arra lettek teremtve, hogy minket szolgáljanak. Ez a világ rendje!

– Már régen nem így van, Szellem úr! Sokat változott a világ.

– Sokat és nem is könnyű megérteni ezt a mostani világot, mert igen zavaros. Szegény ember vagy, Biczó Pál? Biczó homlokával érintette a lépcsőfokot.

– Az vagyok, méltóságos uram, de nem panaszkodom. Eltengődünk az öregasszonnyal, a feleségemmel a magunk egyszerű módján. Jó asszonyom van, dolgos, becsületes, csak dicsérni tudom.

– Én gazdaggá tehetem mindkettőtöket, ha egyezséget kötünk. Ott az ajtó melletted, látod? Nyiss be, de ne szólj semmit, egy hangot se, bármit látsz.

– Már engedelmet kérek, uram, de az nem igazi ajtó, csak dísz, kőfal van mögötte, semmi más. Magam is dolgoztam rajta, amikor pár hete csináltuk.

– Ne vitatkozz velem, hanem nyissd ki az ajtót, és lépj be, lásd, mi van a szobában. Tied, neked adom! Hazaviheted.

– Ahogy parancsolod, méltóságos uram! – Lenyomta a kilincset és legnagyobb meglepetésére az ajtó valóban kitarult. Szürke cementtel jól-rosszul vakolt, kis méretű, homályos, penészszagú, ablaktalan helyiségbe lépett; a fal mellett körben durván ácsolt polcokat látott, ám az ácsolt polcokon végig vastag aranyrudak csillogtak, itt-ott vesszőből fonott kosarakban, szekrény méretű fonott ládákban, fénylő aranypénzek, drágakövek tündököltek. Olyan vagy volt felhalmozva a csöppnyi helyiségben, ami meghaladja egy közönséges ember képzeletét.

– Mit láttál? – dörögte a szellem. – Ugye, hogy mégis van ott szoba, ahol te csak falat tudtál?

– Van szoba, uram, meg is döbentem nagyon! Sose hittem volna, hogy ennyi kincs létezik egy rakáson a világban. Fogalmam sincs az értékéről, de iszonyú sokat érhet. Igazság szerint fel se tudom fogni, mennyit.

– Szeretnéd, ha mind a tiéd lenne?

Biczó Pál megdöbbenve hallgatott, közben törte a fejét, mit válaszoljon. – Mihez kezdjen ő ekkora irdatlan nagy vagyonnal?

– törte a fejét. – A felét azonnal elvinné az állam adóba, ami nem is volna baj, a többivel meg!... Isten a tudója, mit kezdenet vele? Különben is, miért adná neki ez a dölyfös nagy úr? Valami úri huncutságról lehet szó, nem komoly dolog.

– Mit csinálnék vele, Uram!? – fohászzkodott hangosan – Nem való már nekem a nagy vagyon, méltóságos Leon úr! Öreg vagyok hozzá, meg buta is, nem tanultam meg pénzzel bánni. Megijeszt a gondolat is! Egyáltalán, mivel érdemelném ki? Mit kellene érte tennem? Embert ölni? Még a vagyonért se vállalnám.

– Dicséretes, amit beszélsz, Biczó Pál, már csak ezért is megérdemelnéd, hogy megjutalmazalak. De ne félj, nem erről van szó. Üzletet akarok veled kötni. Van valamid, ami nekem nincs, azt nekem adod, cserébe tied lehet az a kincs, amit az imént láttál. S hozzá ész is kapsz tőlem elegendőt, meg egészséget is.

– Csak az életemet adhatnám, gróf úr, de azzal nem mész semmire, már nem sok lehet nekem hátra, remélem, hamarosan pihenni hív az én jó Istenem. Belefáradtam az életbe, jó uram!

– Nem az életed akarom, nincs szükségem rá, én örökéletű vagyok. Más kell! Sokkal értékesebb!

Biczó Pál odacsúszott a szellem lábaihoz, úgy mondta, mélységes alázattal:

– Rendelkezz mindenemmel, amim van, Szellem úr! Jó szívvel adom, nem kérek érte vagyont.

– Rendben van, ember. Jól választottál, ezért valóban jutalmat érdemelsz. Megígérem, hogy mindenképpen vagyonos emberként fogsz hazatérni.

– Mit kívánsz hát tőlem, uram? Mi lehet nekem, ami neked nincs?

– Az emlékeidre van szükségem, Biczó Pál! Azokat akarom tőled megvásárolni. Elveszem az emlékeidet és neked adom érte az összes kincset, amit láttál. Nem mondhatod, hogy fukar vagyok.

Biczó Pál mélyen elgondolkozott.

- Az emlékeit? Valóban azt akarná ez a nagy úr? Hát attól ugyan nem lesz boldog Leon uraság. Eszébe jutottak a háborús évek, rémült menekülések a 30 fokos hajnali hidegben a lövészárkok mélyén, golyózáporban futottak görnyedten, halálfélelem űzte mindegyiküket, aztán 3 évnyi hadifogság egy szibériai ólombányában, jószerével kenyéren és vízen robotoltak, ütötték-verték őket, megállás nélkül, napvilágot se láttak három esztendeig, Már az is csoda, hogy néhányan túléltek. Otthon, egész életében a folytonos munka, éhezés, gondok tömkelege, betegségek, az egyfolytában kínzó háborús sebesülés, de lelki szemei előtt megjelentek a legnagyobb fia, Péter gyermekei, az unokák is, meg Róza a felesége, ifjan, szépen, s hallani vélte azt a szerenádot, amit Lajos cigánnyal adott neki azon az éjjelen, amikor este először csókolta meg a kiskapuban. És itt van a legkisebb, a jövő, a dédunoka, Balázska. Ezt mind-mind el kellene felejténie, mert a szellemé lenne minden emlék, a rossz is, a szép is.

– Akkor lennék csak igazán szegény ember, nagy uram, ha még emlékeim sem volnának – sóhajtott fel keservesen. – Ne kívánd ezt tőlem, jó uram!

Sírni kezdett, úgy mondta, hüppögve, mint egy kisgyermek. Hirtelen megfordult és futva menekült le a lépcsőn, ki a várból

– Méltóságos Szellem úr! A hatalmadban vagyok, ölj meg, ha úgy tartja úri kedved, de az emlékeim nem eladók, nem lehet azokat arannyal mérni Másom sincs, csak egy-néhány szép percnyi -órányi emlék az életemből, azok semmi áron nem eladók, a rosszra pedig neked sincs szükséged, az van neked is, uram. Eddig is eltengődtünk a feleséggel, jó asszony, ő is megszokta a szegénységet, én is. Elboldogulunk, ha nehezen is. Még, ha egészséget ígértél volna, talán meggondolnám.

– Kaphatsz azt is, bolond! A feleségeddel együtt! Gazdagok lesztek, egészségesek, hosszú életűek. No, így már jobb? Maradjanak az emlékeid hát, majd kiválogatom azokat, amikre szükségem van, a többivel boldogulj, ahogy tudsz. Menj! Végeztem veled! Ostoba vénember. Gondolkozz az ajánlatomon, s majd jer vissza.

– Megbocsáss, uram, de nem, így se jó. Ilyen áron nem kell se vagyont, se egészség. Egyszerű emberek vagyunk, úgy is akarunk élni és halni, Isten szent akarata szerint. Most engedj elmennem, kérlek, mert kezdődik a második körjáratom indulnom kell, jöhet egy ellenőrzés, s ha benn találnak a várban, elbocsátanak az állásból. Pedig nagyon kell ez a kis pénz, amit kapok a várostól.

– Bolond vagy, te, élő ember! Eldobod magadtól a szerencsédet! Elmehetsz!

– De megmarad a múltam, az emlékeim, azok nélkül olyan lenne, mintha nem is léteztem volna soha.

Hirtelen felugrott, és menekülve futott lefelé a kanyargós lépcsőn, egyenesen ki a várépületből. Olyan gyorsan vágatott, mint még soha életében. A félelem fürgévé tette megvénült lábait.

A szellem magára maradt, tehetetlen haraggal tárta szét karjait és lassan, fokozatosan semmivé foszlott, ismét beolvadt a sűrke kőfalba, s csak Isten a megmondhatója, hány száz évig kell várnia, amíg egy újabb eleven emberrel beszélhet. Hacsak másként nem határoz...

– Bolondok ezek a maiak! Kénytelen leszek tanulmányozni őket – gondolta még haragosan, mielőtt végleg eltűnt volna. De azt belátta, hogy emberek közé kell járnia, mert túlságosan elszállt felette a történelem. Igen, döntötte el, tudatának utolsó pillanatában: emberek közé kell járnia! Igaz, a gyilkosait megbüntette a sors, menekülniük kellett, a birtokot elveszítették. Jól van ez így? Szükség van még több bosszúra? Ideje volna megbocsátani, s némi jót is tenni. Így töprengett, mielőtt szétfoszló szelleme ismét visszahúzódott volna a várfalba.

Önmaga legnagyobb meglepetésére, imádkozni kezdett: *“Mi Atyánk, ki vagy a mennyek országában...” “... miként mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek...”*

Azóta se hallott róla senki!

Újabb évekig hírét se hallották! Pedig Leon nem ment vissza a feledésbe, megbújva, láthatatlanul, de közelében maradt az élők világának.

Biczó Pali bácsi keresztet vet, amikor a várra néz.

Senki se tudja, miért teszi, ő meg nem beszél senkinek arról, mi történt vele azon az éjszakán. Úgyse hinnék el - gondolta.

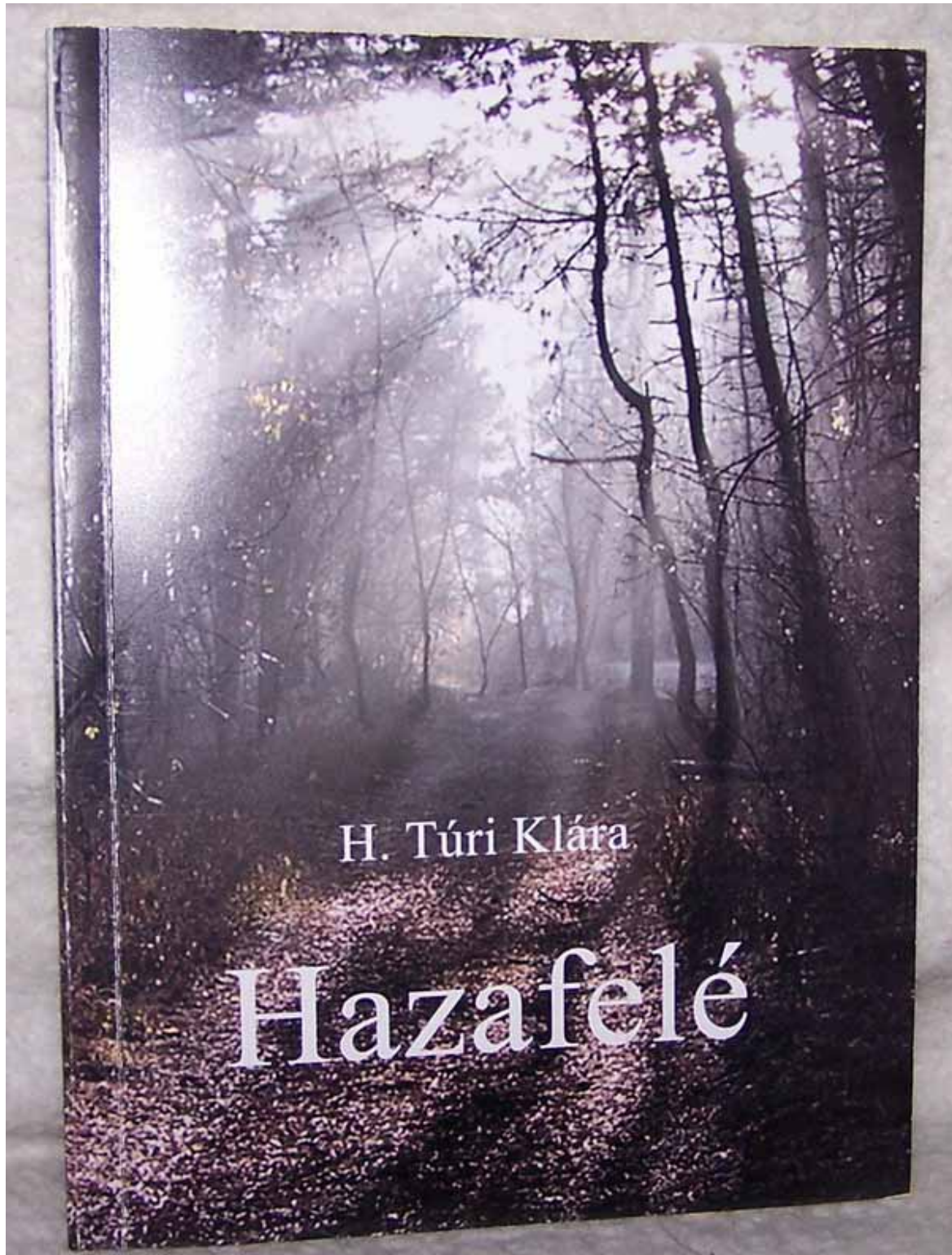
Persze, lehet, hogy valójában nem is történt semmi, csak álmodta, vagy képzelte az egészet.

Akit érdekel az igazság, nyomozzon utána.

Arra valók a helytörténések!

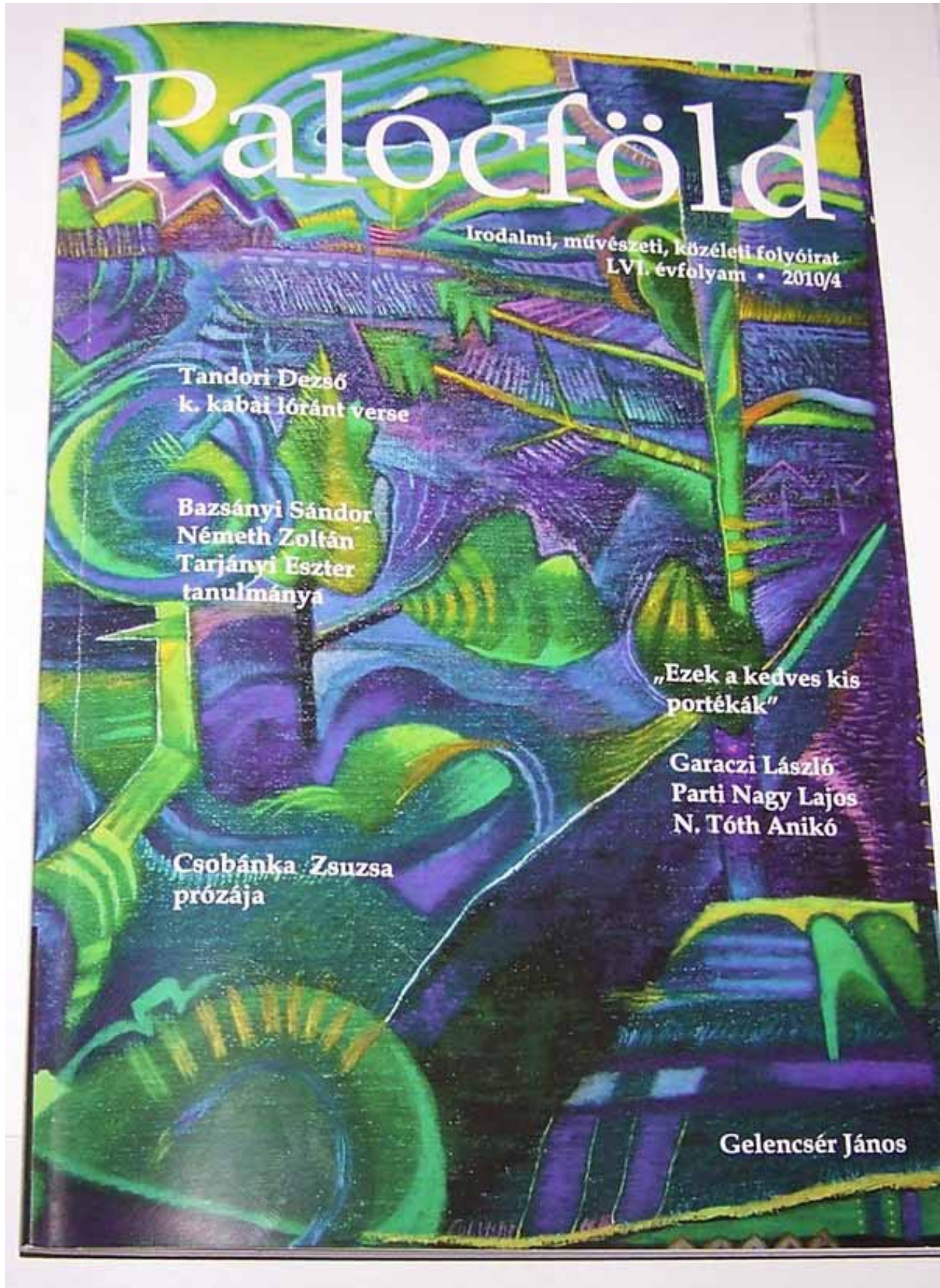
KÖNYVAJÁNLÓ

Megjelent a lapunkban is többször publikáló H. Túri Klára, Tatán élő költőnő verseskötete. A kötet email címen keresztül kérhető, rendelhető meg. A Szerk.

Megjelent a Palócföld című folyóirat legújabb száma. Keressék az újságárusoknál, mint mindig, most is változatos és érdekes tartalommal, hírel, riporttal, versekkel, prózákkal.

A Szerk.

A Palócföld folyóirat Mikszáth-pályázatának végeredménye

Szeptember 18-án adták át a Nógrád Megyei Önkormányzat valamint a Palócföld folyóirat által meghirdetett Mikszáth-pályázat díjait a legjobbnak tartott művek szerzőinek.

1. díj: **Kálmán Gábor**: *Hideg* (próza)

2. díj: **Tahin Szabolcs**: *Erotika Mikszáth szövegeiben* (tanulmány)

3. díj: **Cegléd József Kázmér**: *Nyúlvár* (próza)

A díjazott munkákat a Palócföld 2010/5. száma közli

PÁLYÁZAT

Drámapályázatot ír ki a kaposvári Csiky Gergely Színház, amellyel a teátrum a tavasszal elhunyt Schwajda György színigazgató, drámaíró emlékét akarja megőrizni. A Schwajda György Drámapályázat évenkénti kiírásával új magyar drámák születését szeretnék elősegíteni.

A kaposvári társulatot két évig irányító Schwajda György a magyar színháztörténet kiemelkedő alakja, megkerülhetetlen személyisége volt - fogalmazta meg az elődje örökségét vállaló és azt továbbvinni szándékozó Rátóti Zoltán, a Csiky Gergely Színház szeptember elsejével kinevezett ügyvezető igazgatója az MTI-hez szerdán eljuttatott pályázati felhívásban.

“Miközben példát adott színházvezetésből-színházépítésből, maradandó művekkel gazdagította a magyar drámairodalmat - mert hiszen igazi hivatása az írás volt” - hangsúlyozta az igazgató, hozzátéve, hogy egy ember emlékének ápolása nem szobrának időnkénti leporolását jelenti: “egy ember örökségének őrzése és továbbadása teremtést, születést jelent”.

A pályázati kiírás szerint a megírandó művek tematikája szabad, játszódhatnak a jelenben és a múltban, a világ bármely pontján, de Schwajda György életművének kiemelkedő, Csoda című darabjára utalva tartalmazniuk kell a “csoda” motívumot.

A felhívásra minden olyan magyar nyelvű színdarab benyújtható, amely még nem jelent meg sem nyomtatásban, sem pedig elektronikus formában, nem mutatták be színpadon, nem nyert díjat korábbi drámapályázaton, előadási vagy közlési jogával más intézmény nem rendelkezik és teljesíti a pályázati kiírásban foglalt feltételeket. Egy szerző több művet is benyújthat. A darabokat kinyomtatva, két példányban kell beküldeni, az író nevét, címét, telefonszámát külön, lezárt borítékban mellékelve a jelíges pályaműhöz.

A pályamunkákat 2011. február 1-ig juttathatják el a jelentkezők a Csiky Gergely Színházhoz. A beérkezet pályaművek elbírálásáról és a díjak odaítéléséről 2011. március 24-ig egy öttagú szakmai zsűri dönt, amelynek jogában áll a díjat megosztani vagy nem kiadni.

Schwajda György születésnapján, március 24-én teszik közzé a díjazott művek és a szerzők nevét, amelyek ezt követően felkerülnek a színház honlapjára.

A drámapályázaton első díjat nyert szerző munkáját bruttó 1,2 millió forinttal honorálják, a második és harmadik díjat nyert pályázónak felolvasószínházi bemutatót garantál a pályázat kiírója. (MTI)

DióFesztivál

2010. október 8-9

Diósjenő, Dózsa Gy. út

Október 8. péntek

Kamarahangverseny a Református Templomban

Diófaültetés

Október 9. szombat

Fellépők:

Berecz András

Méhek Együttes,

Fiatalkönyűzenei előadók,

Este óriási buli - régi idők kedvenceivel

Vándorfényképész

Légy része

a történetnek!

Nagy Diós süti verseny

Helyben készült finomságok

Tea-ház, Mese sáto

Regi idők emlékei

Makettkészítés

VÁSÁRI FORGATAGI

www.segyresze.hu www.segyresze.fisgy.hu

www.diofesztival.civildio.hu

Támogatóink:

Norway grants

eea grants

Dekorációnet

ÖKOTÁRS
KAPITVANY

E havi számunk szerzői:

Ács Bódog (Barót, Háromszék Vm. 1942) Pápa, író,
nyugalmazott honvédtiszt

Ács Sándor (Nagyenyed, 1913-2005, Budapest) író,
köztisztviselő

Csáky Károly mkl. (Kelenye, 1950) Ipolyság,
helytörténész, költő, tanár, néprajzkutató

Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945 - Kisvác, 2007)
református lelkész, költő

Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas
köztisztviselő, költő

Kovács T. István (Füzesgyarmat, 1935) Vác, újságíró,
író

Kő-Szabó Imre (Orosháza, 1936) Vác, író

Pongrácz Ágnes (Balassagyarmat, 1968) Szanda,
tanár, költő

Pribojszky Mátyás (Okány, 1931) Tata, író

Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság, költő,
író, előadó

Székács László (Budapest, 1946) Budapest,
nyugdíjas mérnök, költő

Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő,
helytörténész, művelődési ház igazgató

Végh Tamás (Gödöllő, 1960) Isaszeg, költő,
nyomdász

Impresszum:

Alapító-szerkesztő:
Karaffa Gyula

Helytörténet:
Végh József mkl.

Képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
+3630-383-5385

Email cím:

karaffagy@gmail.com

hgev@freemail.hu

Weblapok:

www.karaffamese.freewb.hu
www.karaffagy.freewb.hu
www.karaffaboros.freewb.hu

**Terjesztés kizárólag PDF
formátumban.**

**Internetes lapunkra is vonatkoznak a szerzői
jog védelmének szabályai, ezért a Börzsönyi
Helikonban megjelent bármilyen anyag más
felületen, lapban való felhasználásához az
érintett Szerző
előzetes engedélye szükséges!**

A Honti szakadék (Karaffa Gyula fotója)